

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Jolana Rubešová

Otázky trestní odpovědnosti právnických osob

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Profesor JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce: únor 2014

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a dále že práce nebyla použita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20.2.2014

Jolana Rubešová

Poděkování:

Děkuji vedoucímu mé diplomové práce prof. JUDr. Jiří Jelínkovi, CSc., za odborné vedení mé práce, poskytnuté rady a připomínky při zpracování této diplomové práce

Obsah

1 Úvod.....	1
2 Historický vývoj institutu trestní odpovědnosti právnických osob a kolektivní odpovědnosti.....	2
2.1 Historický vývoj v evropských zemích do 20. století.....	2
2.2 Vývoj trestní odpovědnosti právnických osob od 70. let 20. století.....	4
2.3 Vývoj institutu v angloamerickém právním systému.....	5
3 Zahraniční vnitrostátní úpravy evropských zemí.....	7
4 Výklad nejzásadnějších teoretickoprávních pojmů trestního práva ve vztahu k trestní odpovědnosti právnických osob zavedené zákonem č. 418/2011 Sb.....	9
4.1 Trestní odpovědnost.....	9
4.2 Trestný čin.....	10
4.2.1 Subjekt.....	11
4.2.2 Objekt.....	11
4.2.3 Objektivní stránka.....	12
4.2.4 Subjektivní stránka.....	13
5 Správní trestání.....	15
5.1 Úprava správního trestání, jediné možnosti veřejnoprávního postihu právnických osob před schválením zákona č. 418/2011 Sb.....	15
5.2 Vztah správního trestání a trestního práva po vydání zákona č. 418/2011 Sb.....	18
6 Vývoj konkrétní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob v České republice. .20	
7 Současná úprava trestní odpovědnosti právnických osob obsažená v zákoně č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.....	24
7.1 Obecná ustanovení.....	24
7.1.1 Předmět úpravy.....	24
7.1.2 Vztah k jiným zákonům.....	24
7.1.3 Působnost zákona.....	24
7.2 Základy trestní odpovědnosti právnických osob.....	27
7.2.1 Výčet trestných činů.....	27
7.2.2 Trestní odpovědnost právnické osoby.....	28
7.2.3 Pachatel, spolupachatel, účastník.....	30
7.2.4 Trestní odpovědnost právního nástupce právnické osoby.....	31
7.2.5 Zánik trestní odpovědnosti.....	32
7.3 Tresty a ochranná opatření.....	34
7.3.1 Přiměřenost trestu a ochranného opatření.....	34
7.3.2 Jednotlivé druhy trestů a ochranných opatření a jejich ukládání.....	36

8 Aktuální otázky trestní odpovědnosti právnických osob.....	40
8.1 Aplikace trestní odpovědnosti právnických osob v Čechách.....	40
8.2 Doporučení některých opatření pro předcházení trestné činnosti právnických osob.....	41
8.3 Shrnutí nejdůležitějších doporučení de lege ferenda.....	43
Seznam použitých zkratk.....	45
Seznam použité literatury.....	46
Abstrakt.....	50
Název práce v anglickém jazyce.....	52
Abstract.....	53
Klíčová slova/Key words.....	54

1 Úvod

Trestní odpovědnost právnických osob je téma, které prošlo bouřlivým vývojem, a to nejen v Čechách. Pravděpodobně právě díky své kontroverznosti je tento institut, ačkoliv je v Evropě relativně novinkou, v odborné diskuzi a literatuře ze všech úhlů již obsáhle popsán a vzbuzuje i nadále po právu zájem v řadách právních teoretiků.

Tato práce, a to i s ohledem na název, se zabývá vybranými problémy a otázkami trestní odpovědnosti právnických osob a není psána stylem komentáře se záměrem zevrubně popsat účinnou úpravu tohoto institutu. Cílem práce je zejména zaměřit se podrobněji na otázky, které vyvolávají spory a diskuze, přiblížit nejdůležitější pojmy trestní odpovědnosti právnických osob a poukázat na přetrvávající problémy stávající úpravy a její aplikace. V rámci možností se práce snaží přinést k některým těmto problémům východisko a je také vedena snahou podat na téma pohled co nejaktuálnější.

Práce je rozdělena na 8 kapitol, začíná úvodem a historickým vývojem trestní odpovědnosti právnických osob a končí aplikací současné úpravy institutu a návrhy de lege ferenda.

Ani kapitola č. 7, která se zabývá současnou úpravou obsaženou v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, nemá být pouze prostým popisem jednotlivých ustanovení, ale snaží se spíše zpracovat konkrétní části zákona s cílem informovat o názorových rozporech v odborné literatuře. K této kapitole je nutno také poznamenat, že zcela vynechána byla v textu procesní část zákona č. 418/2011 Sb., neboť práce pojednává výhradně o otázkách trestní odpovědnosti právnických osob a nikoliv o otázkách trestního řízení proti nim.

Z praktických důvodů v textu pro zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim používám zkratku ZoTOPO. Práce je zpracována k datu účinnosti právní úpravy 20.2.2014.

2 Historický vývoj institutu trestní odpovědnosti právnických osob a kolektivní odpovědnosti

2.1 Historický vývoj v evropských zemích do 20. století

Ač by se mohlo na první pohled zdát, že otázka trestní odpovědnosti právnických osob je ryze aktuální problém posledních několika desetiletí, má za sebou spolu s kolektivní trestní odpovědností historii, která sahá pravděpodobně až do starověku. Ze starověkého Říma, přestože zde platila zásada „*societas delinquere non potest*“, známe dnes již případy, kdy docházelo k sankcionování právnických osob. Středověké právo postihovalo právnické osoby, za které považovalo univerzity, cechy, obce a další subjekty, sankcemi jednoznačně trestními: pokutami, ztrátou privilegií, případně zrušením právnické osoby.¹ Předstátní a germánské obyčejové právo bylo zdrojem, ze kterého středověké trestní právo přejalo institut kolektivní trestní odpovědnosti. V této době, pravděpodobně až do novověku se i v Čechách objevuje tzv. kolektivní ručení (známé z rodové společnosti jako ručení občiny), jehož podstata spočívá v odpovědnosti celé vesnice, ve které byl spáchán trestný čin.²

Novověk v Evropě byl mezníkem v mnoha oblastech, právo nevyjímaje. Zejména nástup absolutismu a osvícenství znamená odmítnutí přežitků středověkého trestního práva, jako byl například soudní souboj, trestný čin čarodějnictví, institut soukromé msty nebo již zmíněné kolektivní trestní odpovědnosti. Důvodem reformování trestního práva byla především snaha racionalizovat právo, teoreticky ho co nejdokonaleji systematizovat a zmodernizovat. Konkrétně k problému trestní odpovědnosti právnických osob se v novověku, zejména na konci 18. století a v 19. století, negativně vyjadřují známý romanista von Savigny a na jeho názory navazující profesor Malblanc. Stručně řečeno zejména vyzdvihují fiktivnost a nereálnost těchto subjektů a na základě toho popírají možnost jejich trestní odpovědnosti. Tato teorie je nazývána jako tzv. fikční teorie. Savigni jistě vyšel i z již výše zmíněné římskoprávní teze „*societas delinquere non potest*“, neboť římské právo (stejně jako celá

¹⁾ Seltenreich, R. a kol. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. 3. uprav. vyd. Praha: Leges, 2010, str. 718-719

²⁾ Malý, K. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 4., přeprac. vyd., (v nakl. Leges vyd. první). Praha: Leges, 2010, str. 142

tzv. historickoprávní škola) uznával dogmaticky za vzor pro všechna právní odvětví. Výše zmínění právní teoretikové a celá tehdejší právní věda popřeli potřebu trestat právnické osoby, ve složitých a propracovaných teoretických konstrukcích tehdejšího trestního práva pro tento druh odpovědnosti vedle upřednostněné individuální trestní odpovědnosti nebylo místo.

Právní pozitivismus, který se rozvinul v průběhu 19. stol. pokračuje v racionalizaci právní nauky a podporuje logickou nerozpornost právního systému. Nelze právním teoretikům 19. století upřít technickou zdatnost a především propracování téměř všech nejdůležitějších institutů a pojmů trestního práva, které známe dodnes. V tomto stavu rozvoje pozitivistické právní vědy v kontinentální Evropě dochází k vydání největších a velmi zdařilých trestních zákoníků, které budou z většiny platit další století, některé i téměř století dvě (Francie – Códé penal z roku 1810, Rakousko – trestní zákon z roku 1852, Německo – trestní zákon z roku 1871). Všechna tato zákonodárná díla zcela vyloučila trestní odpovědnost právnických osob a byla založena na zásadě individuální trestní odpovědnosti. Téma trestního postihu právnických osob se zdá být zcela překonáno a zapomenuto. Na přelomu 19. a 20. století pouze Otto von Gierke se svojí teorií reality (existence právnických osob má mimo jiné i sociologický aspekt, díky kterému jsou jako společenství fyzických osob reálnými subjekty práva) a ve Francii právník Mestre se ozývají na podporu zavrženého názoru. O několik desítek let později na mezinárodní konferenci v roce 1929 v Bukurešti s touto myšlenkou vystupuje generální zpravodaj Roux. I tehdy ale Mezinárodní společnost pro trestní právo (AIDP) vydává rezoluci, ve které považuje trestní sankce právnických osob za zbytečné a odmítá je.³ Od 19. století také dochází k rozvoji správního trestání, podle tehdejší právní vědy zcela dostačujícího prostředku sankcionování právnických osob. Absolutistický stát u nás v souladu s trendem centralismu a posilování vlivu státu svěřuje trestání ochotně státním úřadům namísto nezávislým soudům. A takto se bez větších pochybností státy kontinentální Evropy staví k protiprávnímu jednání právnických osob až přibližně do sedmdesátých let 20. století.

³) Resolutions of the Congresses of the International Association of Penal Law (1926-2004), str. 19-20, dostupné na adrese: <http://www.penal.org/IMG/pdf/NEP21anglais.pdf>

2.2 Vývoj trestní odpovědnosti právnických osob od 70. let 20. století

Od 70. let 20. století, zejména díky narůstajícímu počtu obchodních společností a korporací a jejich sílícímu ekonomickému vlivu a také četnější kriminalitě, se zdá být přehlížení trestní odpovědnosti právnických osob v kontinentální Evropě neudržitelné. Na půdě mezinárodních organizací OSN, OECD a Rady Evropy se začínají diskutovat efektivnější možnosti sankcionování těchto subjektů.

První vnitrostátní úprava trestní odpovědnosti právnických osob na evropském kontinentu se objevuje roku 1976 v angloamerickém systémem silně inspirovaném Nizozemsku. Větší rozšíření v úpravách jednotlivých států ale zaznamenáváme až od devadesátých let 20. století. Příčinou je zejména rostoucí počet mezinárodních dokumentů týkajících se protiprávního jednání právnických osob. Stále častější jsou také diskuze o této problematice na vědeckých konferencích a kongresech (například na kongresu pořádaném Mezinárodní společností pro trestní právo v Rio de Janeiru v roce 1994, na němž došlo k vydání rezoluce o sankcionování trestných činů proti životnímu prostředí). Jako příklad závazných dokumentů mezinárodního práva můžeme uvést Úmluvu o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích (OECD, 1997), Trestněprávní úmluvu o korupci (Rada Evropy, 1999) nebo Úmluvu proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (OSN, 2000). Celý výčet dokumentů mezinárodního práva zavazujících Českou republiku lze nalézt například v Důvodové zprávě k návrhu zákona č. 418/2011 Sb. Kromě těchto mezinárodních organizací se k otázce trestní odpovědnosti právnických osob vyjadřuje také Evropská unie, a to nejčastěji prostřednictvím rámcových rozhodnutí a směrnic, které jsou pro členské státy závazné pouze co do výsledku. Všechny mezinárodní dokumenty mají společný základ:

1. nepožadují, aby sankce pro právnické osoby byly trestního charakteru, a vyjadřují výslovně, že je lze trestat i správními (administrativními) nebo soukromoprávními sankcemi,
2. sankce pro právnické osoby musí být účinné, přiměřené a odrazující (effective, proportionate and dissuasive).⁴

⁴) Jak uvádí např. Druhý protokol k Úmluvě EU o ochraně finančních zájmů Evropských společenství, dostupný na adrese: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=122730>

Formálně tedy požadavek zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do vnitrostátního práva není na mezinárodní úrovni obsažen, i přesto ale byla ve většině států zavedena právě odpovědnost trestní. Důvodem je zejména skutečnost, že jednání, která mají být podle těchto dokumentů sankcionována, odpovídají závažností a skutkovou podstatou trestným činům, nikoliv správním deliktům, proto je pro většinu států vhodnější je postihovat podle práva trestního. Dalším důvodem je otázka mezinárodní spolupráce při potírání trestné činnosti a vzájemného uznávání rozhodnutí. Mezinárodní dokumenty a právní předpisy EU obsahují ustanovení o rychlé a účinné přeshraniční pomoci v co nejširším rozsahu. Aby bylo možno tento požadavek splnit, je potřebné, aby jednotlivé státy zajistily úpravu odpovídající úrovni ostatních členů mezinárodního společenství, zejména by bylo problematické, pokud by u některých států o sankcích pro právnické osoby nerozhodoval soud, ale správní orgán. U vzájemného uznávání rozhodnutí je problém obdobný.⁵ Německo je výjimkou, která nezpůsobuje v mezinárodním společenství problémy, ač je zde odpovědnost právnických osob upravena prostřednictvím správního práva (více viz. kapitola č. 3).

Z těchto důvodů jsou úpravy trestní odpovědnosti právnických osob ve vnitrostátních právních řádech kontinentální Evropy v posledních dvaceti letech stále četnější a v roce 2010 zůstává Česká republika jediným členským státem EU, který se s touto otázkou nevypořádal.

2.3 Vývoj institutu v angloamerickém právním systému

V angloamerickém právním systému dochází v důsledku charakteristického pragmatického ducha společnosti a snazší přizpůsobivosti práva k mnohem rychlejší reakci na rozvíjející se praktiky obchodních společností. Dalším důvodem pro všeobecné přijetí trestní odpovědnosti korporací je tendence common law svěřovat rozhodování o právech a povinnostech subjektů především nezávislým soudům, zatímco na rozhodování státních úřadů hledí spíše s nedůvěrou.

Ve středověku se ještě britské soudy zdráhaly připustit trestní odpovědnost subjektů, které nemají duši („...and therefore no subpoena lieth against them because

⁵⁾ K tomuto problému viz. Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právnických osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy (příloha Důvodové zprávy k zákonu č. 418/2011 Sb.) – str. 18-22

*they have no conscience nor soule“).*⁶ Přibližně od 19. století je umožněno potrestat právnickou osobu za následky jednání fyzických osob - zaměstnanců bez zkoumání zavinění. Jde tedy o objektivní odpovědnost a v common law je tato koncepce nazývána tzv. *strict liability*. Absence zavinění v jednání je vyvážena skutečností, že byl porušen veřejný zájem.

V průběhu 19. století se nicméně ukazuje, že omezenou *strict liability* je třeba rozšířit. V případě *R v Birmingham and Gloucester Railway Company* z roku 1842 se objevuje argumentace, která nad rámec *strict liability* dovozuje odpovědnost právnické osoby za zaviněné jednání všech svých zaměstnanců, pokud jednají v rámci působnosti společnosti. Jedná se o tzv. *vicarious liability*, koncepci ručení za cizí zavinění. Tento typ odpovědnosti je ale opět limitován, a to zejména v počtu deliktů, neboť pozdější rozhodovací praxe některé druhy trestných činů z dosahu *vicarious liability* vyčleňuje (typicky trestné činy proti životu a zdraví).

Dalším krokem k úplnosti systému sankcionování právnických osob ve Velké Británii bylo několik rozhodnutí soudů ve 40. letech 20. století, zejména tato tři rozhodnutí z roku 1944: *DPP v. Kent and Sussex Contractors Ltd.*, *Moore v. Bresler* a *R v ICR Haulage Ltd.*, v nichž je vyjádřena a rozpracována možnost identifikace korporace se členy jejího vedení, tedy s těmi funkcionáři, kteří reprezentují a řídí myšlení a vůli právnické osoby („*directing mind and will“*).⁷ Ke zdůvodnění této tzv. *direct liability*, přímé odpovědnosti právnické osoby, je užívána teorie identifikační. Tato teorie, někdy nazývaná také *alter ego*, přirovnává korporaci k lidskému tělu. Podle ní má jako fyzické tělo orgány a nechybí jí ani myšlení, vůle a pocity, které jsou vytvářeny tzv. "vnitřním duchovním klimatem" korporace. Často zmiňován je mozek, kterým je řídicí centrum korporace. A je to právě mozek (vedení společnosti), díky němuž právnická osoba může sama jednat a odpovídat za své vlastní zavinění neodvozené od fyzické osoby. Díky této koncepci může být právnická osoba sankcionována za trestné činy, které jiné druhy odpovědnosti dosud vylučovaly (jako například již zmíněné trestné činy proti životu a zdraví), neboť je možno v rámci ní postihnout veškerou trestněprávní činnost členů vedení. Její omezení spočívá ve

⁶⁾ *Tipling v Pexall* (1688) 80 ER 1085 (2 Bulstrode 233)

⁷⁾ Poprvé byl však tento pojem použit již v kauze *Lennard's Carrying Co. Ltd. v. Asiatic Petroleum Co. Ltd* [1915] A.C. 705

vyloučení odpovědnosti ostatních osob (zaměstnanců, vedoucích poboček atd.), což je konkretizováno např. v rozsudcích *Tesco Supermarkets Ltd. v Natrass*, 1972, kde soud rozhodl, že manažer pobočky není součástí již dříve zmíněné *directing mind*, stejně jako jí nejsou kapitán lodi, palubní dělník a první důstojník v kauze *R v Stanley and Others* z roku 1990, ačkoliv svou nedbalostí způsobili smrt téměř dvou stovek pasažérů lodi.

V USA je vývoj podobný Velké Británii s některými nepříliš zásadními odlišnostmi. Po celé 19. století se uplatňuje princip *strict liability*. V roce 1909 ale v případě *New York Central & Hudson River Railroad Co. v. U.S.* rozšiřuje Nejvyšší soud USA trestní odpovědnost právnických osob i na trestné činy, u kterých je vyžadováno zavinění. Právnické osoby po vydání tohoto rozhodnutí mohou odpovídat za jakýkoliv trestný čin, spáchaný zaměstnancem v rámci pracovní činnosti a s úmyslem zajistit korporaci prospěch. Postih právnických osob se tedy od britského systému liší zejména v tom, že odpovědnost za některé trestné činy není limitována členstvím ve vedení společnosti. Tato koncepce je v USA označována jako *respondent superior doctrine* a je zdokonalována v průběhu celého 20. století.

3 Zahraníční vnitrostátní úpravy evropských zemí

Vedle civilní odpovědnosti právnických osob můžeme v zemích Evropské unie nalézt vždy ještě úpravu jejich veřejnoprávního postihu. Tyto úpravy se liší zejména v tom, zda jsou obsaženy v samostatném zákoně (Slovensko) nebo v trestním zákoníku (Belgie, Nizozemsko), v okruhu právnických osob, které úprava dopadá (časté je vynětí veřejnoprávních právnických osob), zda výčet trestných činů je taxativní (Finsko) nebo není uveden a právnické osoby odpovídají v podstatě za všechny trestné činy v daném právním řádu (Rakousko, Maďarsko), zda je k dispozici širší katalog sankcí nebo je možno užít k postihu např. jen modifikace jediné sankce - peněžité pokuty (Finsko - rozsah výše pokut činí 841 - 841 000 EUR). Dalším významným rozdílem v úpravách jednotlivých států je koncepce zavinění právnické osoby (objektivní odpovědnost právnické osoby – *strict liability* v angloamerickém systému práva a Švédsko, přímá (původní) odpovědnost právnické osoby – USA, Nizozemsko nebo přičitatelnost jednání fyzické osoby právnické osobě – Dánsko), více viz. kapitola č. 4. Nejčastěji ale v odborné literatuře najdeme dělení vnitrostátních úprav na tyto tři základní typy:

1. Prává trestní odpovědnost. Jde o koncepci, kterou převzala do svého vnitrostátního práva Česká republika. Obecně je to verze u členských států EU nejrozšířenější a s ohledem na praxi je označována jednoznačně za účinnější než tzv. nepravá trestní odpovědnost. Nejpodstatnějším znakem tohoto druhu odpovědnosti je, že právnická osoba odpovídá za trestné činy nezávisle na fyzické osobě, a to i v případě, že fyzickou osobu nelze identifikovat a potrestat. Právnická osoba je považována za samostatného pachatele trestného činu.

2. Nepravá trestní odpovědnost. Je méně častým typem trestní odpovědnosti. Upravuje ho například trestní právo španělské, slovenské a švédské. Za pachatele je v tomto případě považována nadále fyzická osoba, která jednala protiprávně. Právnická osoba může být sankcionována jen zároveň s fyzickou osobou. V takovém případě na právnickou osobu ve většině případů dopadají tzv. vedlejší nebo přídatné důsledky (např. rozpuštění právnické osoby, pozastavení její činnosti, zabavení majetku atd.). Vytýkána je této koncepci zejména neefektivnost stíhání právnické osoby a nemožnost jejího sankcionování bez současného trestání konkrétní fyzické osoby, kterou je mnohdy velmi obtížné odhalit. Jako další negativum můžeme zmínit nedostatečnou účinnost již výše zmíněných přídatných důsledků. V zákoně č. 224/2010 Z. z. přijatém Národní radou Slovenské republiky je najdeme pouze ve formě i české úpravě známých ochranných opatření, což Šámal a Dědič kritizují jako způsob vyhýbání se trestu.⁶ Téměř nulová aplikace slovenské úpravy dává jejich názoru za pravdu. Dalším neméně důležitým důkazem svědčícím v neprospěch této koncepce jsou vytrvalé protesty mezinárodního společenství proti ní. Ze zprávy OECD z června roku 2012 (tedy téměř 2 roky po účinnosti nepravé trestní odpovědnosti právnických osob na Slovensku) vyplývá, že organizace nepovažuje tehdejší (stále trvající) stav slovenské právní úpravy za umožňující postih právnických osob za korupční praktiky podle Úmluvy o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích (Paříž, 1997) a vyzývá Slovensko opakovaně, aby takovou odpovědnost právnických osob do svého právního řádu zavedlo („...*The*

⁸⁾ Šámal, P. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 47

Slovak Republic must, as a matter of priority, establish the liability of legal persons..“).⁹ Po předcházející kritice si ale Slovensko zaslouží zmínku o tom, že v současné době již učinilo kroky k zavedení pravé trestní odpovědnosti namísto nešťastně zvoleného modelu nepravého.

3. Administrativněprávní odpovědnost. Za vzor pro země, které nechtějí řešit otázku veřejnoprávního sankcionování trestněprávní cestou můžeme považovat Německo. Jak již bylo výše zmiňováno, není mezinárodními organizacemi označováno za zemi neplnící požadavky závazných mezinárodních dokumentů (jak vyplývá např. z hodnotících zpráv Komise EU).¹⁰ Německo je nadále věrné tradiční zásadě individuální trestní odpovědnosti fyzických osob, zároveň však jeho úprava správního postihu právnických osob zde může být považována za ekvivalentní trestním zákonům v ostatních členských zemích. Je umožněno, aby řízení s právnickými osobami probíhalo před nezávislým soudem, a to vždy alespoň ve druhé instanci. Také sankce jsou srovnatelně účinné s trestními sankcemi v zahraničí a úprava pamatuje i na přeshraniční pomoc a uznávání zahraničních rozsudků, netvoří tedy pro mezinárodní spolupráci žádné větší překážky.

4 Výklad nejzásadnějších teoretickoprávních pojmů trestního práva ve vztahu k trestní odpovědnosti právnických osob zavedené zákonem č. 418/2011 Sb.

4.1 Trestní odpovědnost

Mezi základní zásady trestního práva patří zásada individuální trestní odpovědnosti fyzické osoby za spáchaný trestný čin. Od počátku roku 2012 se k ní přidala nová zásada souběžné nezávislé trestní odpovědnosti fyzické a právnické

⁹⁾ Phase 3 Report on implementing the OECD Anti-bribery Convention in the Slovak Republic (June 2012), str. 5, dostupná na adrese: <http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/SlovakRepublicphase3reportEN.pdf>

¹⁰⁾ Report from the Commission to the Council and the European Parliament based on Article 10 of the Council Framework Decision of 19 July 2002 on combating trafficking in human beings, Report from the Commission based on Article 9 of the Council Framework Decision of 28 November 2002 on the strengthening of the penal framework to prevent the facilitation of unauthorised entry, transit and residence

osoby.¹¹ Tato zásada se použije pouze u trestných činů, které může podle zákona č. 418/2011 Sb. spáchat vedle fyzické i právnická osoba a zůstává spíše doplňkovou k první zmíněné zásadě.

K tomu, aby vznikla právnické osobě trestní odpovědnost, je stejně jako u fyzických osob zapotřebí splnění základní podmínky v podobě spáchání trestného činu. Specifika, která se u právnických osob páhajících trestnou činností objevují jsou uvedena níže v této kapitole.

4.2 Trestný čin

Obecně lze trestný čin charakterizovat podle teorie práva pomocí protiprávnosti a formálních znaků, které jsou zpřesněny tzv. materiálními hledisky. Mezi formální znaky jsou řazeny obecné znaky (věk, přičetnost) a typové znaky trestného činu (znaky skutkové podstaty trestného činu). Výše zmíněnými materiálními hledisky, která zmírňují zásadu formálního pojetí trestného činu zavedenou současným trestním zákoníkem jsou hmotněprávní zásada subsidiarity trestní represe a procesněprávní zásada oportunity. Šámal o definici trestného činu právnických osob uvádí následující: „*Zákon o Trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim nevymezuje pojem trestného činu...je třeba ve smyslu §1 odst. 2 vyjít z obecné definice trestného činu v Trestním zákoníku, který v § 13 odst. 1 zdůrazňuje, že trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*“¹² Lze tedy ze zákonného ustanovení dovést pro právnické osoby tyto podmínky spáchání trestného činu:

1. Protiprávnost. Je to vlastnost trestného činu, která vyjadřuje jeho rozpor s objektivním právem. Vyvozujeme ji z právního řádu jako celku, netýká se tedy konkrétního trestného činu a není ani omezena na odvětví trestního práva.
2. Trestnost činu. Jedná se o možnost, že pachatel bude za spáchání konkrétního trestného činu vymezeného v zákoně odsouzen a bude mu uložena zákonem stanovená sankce.

¹¹⁾ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 3. Vydání. Praha: Leges, 2013, str. 38

¹²⁾ Šámal, P. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 183

3. Trestný čin vykazuje znaky uvedené v zákoně. Jsou jimi již výše uvedené formální znaky trestného činu, z nichž se v této kapitole zabývám především typovými znaky, tedy znaky skutkové podstaty trestného činu, které od sebe odlišují jednotlivé v zákoně vyjmenované trestné činy. Tyto znaky totiž také obsahují specifika, která odlišují trestné činy právnických a fyzických osob.

4.2.1 Subjekt

Subjektem trestného činu podle zákona č. 418/2011 Sb. je právnická osoba. Právnické osobě umožňuje existenci vnitrostátní právní řád, který jí přiznává právní osobnost (právní subjektivitu) a určitý rozsah svéprávnosti (způsobilosti k právním úkonům). Zda je subjekt považován za právnickou osobu záleží na konkrétním právním řádu.

Ustanovení o právnických osobách jako subjektech práva bývají nejčastěji součástí občanského práva. Jeho nová úprava v Čechách obsahuje chybějící obecnou definici právnické osoby, rozdělení základních typů právnických osob a více než 300 dalších ustanovení, která se právnických osob týkají (původní občanský zákoník obsahoval 14 paragrafů) zařazených do samostatného dílu 3. Právnická osoba je dle § 20 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb. „*organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná. Právnická osoba může bez zřetele na předmět své činnosti mít práva a povinnosti, které se slučují s její právní povahou.*“ Za právnické osoby jsou považovány korporace, fundace a útvary smíšené (zejména ústav).¹³ Podle §6 ZoTOPO se některé právnické osoby z dosahu trestní odpovědnosti vylučují, více viz. kapitola č. 7.1.3.

4.2.2 Objekt

Objekt je nejčastěji definován jako společenské vztahy, zájmy a hodnoty chráněné trestním zákonem.¹⁴ Ve vztahu k zákonu č. 418/2011 Sb. se neliší od individuálních objektů vyplývajících z trestního zákoníku, neboť ZoTOPO v § 7 obsahuje pouze ty trestné činy, které jsou upravené v trestním zákoníku.

¹³⁾ Dvořák, J., Švestka, J., Zuklínová, M. a kol. Občanské právo hmotné. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 268

¹⁴⁾ Např. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 3. Vydání. Praha: Leges, 2013, str. 164

4.2.3 Objektivní stránka

Objektivní stránka trestného činu je charakterizována jako jednání pachatele, následek a příčinná souvislost mezi nimi. Jednání je podle teorie práva projev vůle pachatele ve vnějším světě. Protože projevovat svoji vůli v českém právním řádu ve skutečnosti může jen fyzická osoba, bylo třeba kontroverzní otázku objektivní stránky řešit odlišně od jednání fyzické osoby. Jednání právnické osoby tak, aby vedlo ke spáchání trestného činu, není definováno jako projev vůle pachatele, ale je definováno jako splnění následujících zákonných podmínek:

1. musí jít o jednání jménem právnické osoby, v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti (§ 8 odst. 1 věta první ZoTOPO)
2. jednat musí orgány a osoby uvedené v §8 odst. 1 písm. a, b, c, d ZoTOPO
3. jednání těchto orgánů a osob musí být takového charakteru, aby mohlo být podle § 8 odst. 2 ZoTOPO právnické osobě přičteno a mohla jím být naplněna i stránka subjektivní, tedy zavinění.

Problematičnost jednání právnické osoby je jedním z hlavních pilířů argumentace proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. Vyzdvihována je jejich nezpůsobilost jednat samostatně, neboť za ně vždy jednají fyzické osoby. Nereálnost jednání právnické osoby však nijak nebrání praktickému fungování konstrukce přičitatelnosti v trestním právu. Nový občanský zákoník sice zaznamenal odklon od dosavadního přístupu k jednání právnické osoby, kdy z ustanovení občanského i obchodního zákoníku vyplývalo, že jednání statutárního orgánu bylo jednáním právnické osoby samotné.¹⁵ Je to ale změna v souladu s pojetím jednání právnické osoby v trestním právu, neboť ani zde, jak uvádím již výše, není právnická osoba považována za samostatně jednající subjekt. Dalším argumentem ve prospěch trestní odpovědnosti právnických osob je skutečnost, že právnickým osobám je zejména

¹⁵⁾ „Toto jednání označuje občanský zákoník důsledně jako zastoupení (srov. zejm. § 161, 162 a 164), i když v této souvislosti tomuto terminu zřejmě připisuje širší význam než institutu zastoupení upravenému v § 436 a násl...toto pojetí jednání za právnickou osobu představuje změnu oproti dosavadnímu přístupu k této otázce.“ viz. Dvořák, J., Švestka, J., Zuklínová, M. a kol. Občanské právo hmotné. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 276

v soukromém právu přiznána možnost výkonu rozsáhlých práv a povinností, omezení způsobilosti těchto subjektů jednat v trestněprávním smyslu potom vytváří jistou disproporci.

4.2.4 Subjektivní stránka

Jako poslední znak skutkové podstaty trestného činu je nutné obligatorně zařadit subjektivní stránku, neboť české trestní právo je založeno na zásadě odpovědnosti za zavinění. Objektivní odpovědnost za trestný čin je zcela vyloučena. Kratochvíl pojem zavinění definuje jako „*psychický vztah pachatele k poruše či ohrožení objektu trestného činu nebo jeho předmětu útoku, jakož i k jeho jednání uvedenému v trestním zákoně, které je vyvolávají.*“¹⁶ Bylo zásadní, aby byla otázka zavinění co nejvhodnějším způsobem vyřešena, neboť jde pravděpodobně o nejcitlivější problém celé nové úpravy. Neexistence viny v jednání právnické osoby je nejpádnější námitkou proti přijetí trestní odpovědnosti právnických osob.

V mezinárodním společenství se vyskytují nejčastěji tyto tři koncepce subjektivní stránky trestných činů spáchaných právnickými osobami:

1. Přímá (původní) odpovědnost právnické osoby. Jak již bylo výše zmíněno, jde o koncepci užívanou např. v USA nebo Nizozemsku. Na základě různých teorií (např. identifikační teorie, teorie kolektivního vědomí) je dovozována vina právnické osoby jako samostatně zaviněně jednajícího subjektu, který je zcela nezávislý na fyzické osobě, resp. fyzická osoba reálně jedná, ale přesto jednání, které splňuje zákonem předepsané podmínky, je považováno za jednání právnické osoby jako pachatele. Její zavinění není závislé na zavinění fyzické osoby. Tyto myšlenky jsou dodnes považovány za kontroverzní. I v Čechách ale můžeme najít zastánce této teorie např. V profesoru Musilovi, který ji doporučuje zavést do českého trestního práva ve formě tzv. „viny vedení podniku“.¹⁷

¹⁶⁾ Kratochvíl, V., Šturma, P. Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, str. 239

¹⁷⁾ Musil, J. Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? Trestní právo, 2000, č. 7-8, s 2-10

2. Objektivní trestní odpovědnost (ručení právnické osoby). S českým právem pravděpodobně nejméně slučitelná koncepce subjektivní stránky trestného činu spočívající v její úplné absenci, tedy v neexistenci zavinění tak, jako je tomu běžné u správních deliktů právnických osob. Právnická osoba je odpovědná pouze za následky jednání fyzických osob. Je například součástí trestního práva common law jako tzv. *strict liability*, kde její užití je ospravedlněno porušením veřejného zájmu a limitováno typem trestných činů (pouze u tzv. *regulatory offences*).

3. Přičitatelnost zavinění fyzické osoby právnické osobě. Tuto zvláštní konstrukci najdeme v trestním právu České republiky. Upravuje subjektivní stránku trestného činu pro právnické osoby zcela odlišně od zavinění osob fyzických. Její podstatou je, že zavinění určité fyzické osoby (osob uvedené v § 8 odst 1 písm. a, b, c, d ZoTOPO) jednající určitým způsobem bude přičteno právnické osobě včetně formy (úmysl, nedbalost). Touto koncepcí je vyjádřena skutečnost, že právnická osoba je subjektem odlišným od fyzické osoby, který není schopen jakéhokoliv „psychického vztahu“. Pomocí koncepce přičitatelnosti ale může být považována za plnohodnotného pachatele splňujícího všechny znaky skutkové podstaty trestného činu.

Jak uvádím výše, jde o nejrozporuplnější část institutu trestní odpovědnosti právnických osob vůbec. Na jedné straně stojí názor, jehož pravdivost nelze bezezbytku zpochybnit, totiž že právnická osoba není schopna zaviněně jednat, když zavinění je spjato s myšlenkovými pochody a psychikou člověka. Řešení zvolené v ČR nicméně tuto skutečnost nepopírá. Možnost reálného zaviněného jednání nadále přisuzuje jediné fyzické osobě a subjektivní stránku trestného činu právnické osoby od ní vždy pouze odvozuje. Za zmínku stojí jistě i skutečnost, že existují ve světě právní řády, pro které není zásadním problémem považovat právnické osoby za vůlí obdařené myslící organismy. Oproti nim se česká právní úprava jeví spíše umírněně.

5 Správní trestání

5.1 Úprava správního trestání, jediné možnosti veřejnoprávního postihu právnických osob před schválením zákona č. 418/2011 Sb.

Správní (administrativněprávní) deliktní právo je na našem území tradičním způsobem sankcionování právnických osob a postih právnických osob podle správního práva byl druhou nejčastěji navrhovanou možností ke splnění mezinárodních závazků ČR. Do roku 2011 bylo toto odvětví správního práva vedle soukromoprávní odpovědnosti jediným možným způsobem postihu právnické osoby, již delší dobu ale bylo všeobecně známo, že úprava správního trestání je nedostatečná nejen pokud jde o delikty právnických osob.

V souvislosti s přípravou rekodifikace trestního práva byla připravována i reforma práva správního. Z odborných diskuzí vedených v rámci ní nebylo vynecháno ani správní právo deliktní a v průběhu roku 2001 byl vypracován návrh věcného záměru zákona o správním trestání, jehož součástí byla také koncepce reformy správního trestání. Po množství odborných debat byla dne 20.2.2002 usnesením vlády schválena výslovně pouze tato koncepce a uloženo bylo „*ministrům a vedoucím ostatních ústředních orgánů státní správy koordinovat nové návrhy právní úpravy správního postihu ve své působnosti s ministrem vnitra za účelem dosažení souladu nové právní úpravy s navrhovanou koncepcí správního trestání*“.¹⁸ Na zmíněnou koncepci navazuje interní materiál Ministerstva vnitra nazvaný „Zásady právní úpravy přestupků a jiných správních deliktů v zákonech upravujících výkon veřejné správy“. Tímto dokumentem se řídí všechny budoucí novelizace zvláštních správních zákonů obsahujících správnědeliktní úpravu a také všechny nově vydané dílčí zákony v oblasti správního trestání. Hlavními zásadami, kterými se má zákonodárce napříště řídit jsou např. výslovně vyjádřit subjekt správního deliktu, upravit obecně odpovědnost právnických osob, příslušnost správních úřadů k projednání správního deliktu a rozpočtové určení příjmů plynoucích z pokut apod. Vláda se tedy přiklonila k reformě správního práva deliktního prostřednictvím novelizací a nikoliv prostřednictvím jednotné obecné úpravy této části správního práva. Lze předpokládat, že existence kvalitní a jednotné úpravy

¹⁸⁾ Viz. Usnesení Vlády ČR č. 162 z roku 2002

správního trestání zejména v oblasti postihu právnických osob za správní delikty by vedla k pravděpodobnější možnosti zavedení správní odpovědnosti právnických osob, než jak tomu ve skutečnosti za stávající úpravy bylo.

V roce 2008 byl opět z podnětu vlády vypracován věcný záměr zákona o správní odpovědnosti právnických osob, tento pokus ale skončil výrazným neúspěchem (viz. kapitola č. 6). Do dnešní doby tedy v ČR trvá stav, kdy jediným jednotícím prvkem v oblasti správního práva deliktního zůstávají výše uvedené „Zásady právní úpravy přestupků a jiných správních deliktů v zákonech upravujících výkon veřejné správy“.

Správní trestání můžeme definovat jako rozhodování správních orgánů o vině a trestu za protiprávní jednání.¹⁹ Správní právo deliktní je v současné době upraveno přibližně ve dvou stech předpisech zvláštní části správního práva. Mezi tyto zákony můžeme řadit například zákon o lesích, o ochraně spotřebitele, stavební zákon apod. Zákon různé druhy správních deliktů nijak nerozlišuje, ani netřídí, a chybějící systém správních deliktů, stejně jako některé obecné definice správního trestání, vypracovala namísto zákonodárce správní věda. Tato skutečnost má ale za následek odlišnosti zejména v třídění správních deliktů v závislosti na pojetí a přístupu jednotlivých autorů, jak to např. uvádí Prášková.²⁰ Správní delikty právnických osob jsou pak nejčastěji v zákonech upraveny v rámci skupiny deliktů označované většinou jako „delikty podnikatelů“, a to spolu s delikty podnikajících fyzických osob.

Z výše uvedeného je zřejmé, proč je úprava správního trestání stále častěji za svoji podobu kritizována. Velký počet dílčích předpisů neobsahuje žádná jednotící ustanovení a působí zmatečně a nepřehledně. Neexistence obecné úpravy v tomto správním odvětví má za následek skutečnost, že nejsou upraveny základy odpovědnosti za správní delikty, ukládání sankcí (například kritéria ukládání sankcí, souběh atd.) a vznikají nejasnosti ohledně řízení o správních deliktech. Za jedinou ucelenou úpravu ve správním trestání můžeme považovat zákon o přestupcích č. 200/1990 Sb. Prášková uvádí, že „*občan, který je stíhaný za přestupek je ve výhodnější pozici než občan, který je stíhaný za jiný správní delikt*“.²¹ Je to zapříčiněno především tím, že přestupkový

¹⁹⁾ Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část. 8. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 417

²⁰⁾ Prášková, H. Základy odpovědnosti za správní delikty. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, str. 142

²¹⁾ Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část. 8. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 460

zákon na rozdíl od ostatních správních deliktů obsahuje některé základní zásady přestupkového řízení a upravuje zaručená práva obviněného.

Skutečnost, že úprava správního trestání má takto neurčitou podobu, je jedním z argumentů proti užití správního práva jako jediného prostředku sankcionování právnických osob v České republice. Dalšími důvody, proč byla zavedena trestní, nikoliv administrativní odpovědnost právnických osob, jsou tyto:

1. *„Tak závažná protiprávní jednání lze sotva považovat za správní delikty“.*²²

Tato věta vystihuje skutečnost, že jednání a skutkové podstaty, u kterých mezinárodní dokumenty obsahují požadavek účinného sankcionování, jsou svojí závažností a společenskou škodlivostí spíše trestnými činy. Proto je všeobecně vhodnější, aby za tato jednání byly ukládány závažnější a účinnější sankce trestněprávního charakteru. Pokud by o takových sankcích s rozsáhlými dopady na práva a povinnosti subjektů měl rozhodovat správní orgán, nebyla by právní osoba jako obviněný chráněna obdobnými zárukami, jaké obsahuje trestní řízení. Nebyla by pravděpodobně vzhledem k výše uvedenému výkladu o úpravě správního trestání chráněna zárukami téměř žádnými. Toto řešení by bylo možno považovat za neústavní.

2. *„Správní orgány na rozdíl od orgánů činných v trestním řízení nejsou právně, organizačně, personálně vybaveny k odhalování závažných deliktů právnických osob“* Tento bod je tedy založen na nedostacích samotných správních orgánů, tak jak, je uvádí Prášková,²³ a to ve třech oblastech:

a) Právní – správním orgánům chybí předpoklady pro úspěšné usvědčení právní osoby z deliktu zejména proto, že nemají pravomoci zasahovat do práv, obsažených v Listině základních práv a svobod (domovní prohlídka, odposlech apod.).

b) Organizační – k tomuto problému se vyjadřuje i důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb: *„V oblasti správního práva by bylo obtížné určit*

22) Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část. 8. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 449

23) Jelínek, J. a kolektiv.: Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013, str. 183

státní orgán, jenž by vykonával působnost správního orgánu a případy odpovědnosti právnických osob by projednával...bylo by proto nejspíše nutné zřídit pro tento účel nový speciální státní orgán, samozřejmě s dopadem na státní rozpočet“²⁴

c) Personální – zaměstnancům správních úřadů na rozdíl od vyšetřovatelů Policie ČR chybí zkušenosti s vyšetřováním a odhalováním závažných jednání a organizované kriminality.

3. Právní úprava by neodpovídala většině úprav členů mezinárodního společenství, zejména Evropské unie, a nezajišťovala by efektivní mezinárodní spolupráci.

Argumenty pro zavedení správního postihu právnických osob lze ve stručnosti shrnout takto: obava z možného přetížení trestní justice (není příliš relevantní vzhledem k předpokládanému počtu trestních stíhání právnických osob, který by neměl přesáhnou desítky řízení ročně, což se potvrdilo i v dosavadní praxi orgánů činných v trestním řízení), vytvoření zmatků a nekoncepčnosti v trestním právu na teoretické úrovni, kde podle některých odborníků hrozí vytvoření „dvou trestních práv“. Dalším argumentem podporujícím správní trestání právnických osob bývá možnost neúměrné kriminalizace podnikání, neboť trestní právo je spojeno s větším morálním odsouzením a difamací než právo správní. Zde lze namítnout, že závažnost a škodlivost jednání páchaných právními osobami vyžaduje přesně tuto vysokou míru odsouzení tak, aby bylo dosaženo náležitého preventivního a represivního účinku sankce.

5.2 Vztah správního trestání a trestního práva po vydání zákona č. 418/2011 Sb.

Od roku 2012 existují na našem území dvě veřejnoprávní úpravy sankcionování právnických osob. V literatuře najdeme jejich rozlišení podle odvětví práva (správní, trestní), ale rozlišujeme je i jako tzv. soudní a správní delikty. Je nutné, aby bylo v každém případě možné rozpoznat, zda protiprávní jednání subjektu naplňuje znaky

²⁴⁾ Viz. Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 418/2011 Sb., Obecná část, str. 27

skutkové podstaty správního deliktu nebo trestného činu. Jelínek uvádí, že jasná je jen hranice mezi majetkovými trestnými činy a správními delikty, neboť tato hranice je trestním zákoníkem v ustanovení § 138 TZ určena výší škody nikoliv nepatrné, tedy hranicí 5000,- Kč.²⁵ Rozlišit ostatní druhy správních deliktů a trestných činů je problematičtější.

Z definice správního deliktu vyplývá, že za naplnění jeho skutkové podstaty je subjekt trestán sankcemi uvedenými v normě správního práva a trest mu uloží správní orgán, což ho odlišuje od trestného činu. Že jde o trestný čin by mělo být ale možno odvodit z vymezení formálních znaků skutkové podstaty trestného činu v zákoně. Pokud nelze jednoznačně z formálních znaků protiprávního jednání rozpoznat, zda jde o jednání v trestněprávním nebo správněprávním smyslu (formální znaky se mohou překrývat či shodovat), je třeba se řídit hmotněprávním korektivem formálního pojetí trestného činu, tedy zásadou subsidiarity trestní represe (§ 12 odst. 2 TZ), podle které je třeba u jednání, která formálně splňují znaky trestného činu, zohlednit tzv. společenskou škodlivost. Pokud je stupeň společenské škodlivosti tak nízký, že je možno užít jiných než trestních předpisů k jeho postihu, pak má jejich užití vždy přednost. Tuto zásadu nicméně zákon dále nevysvětluje a zůstává velmi vágním a neurčitým pojmem, což její aplikaci ztěžuje.

Mates²⁶ a Prášková²⁷ shodně uvádějí, že je klíčové, aby sám zákonodárce s dostatečnou přesností a určitostí stanovil, která jednání mají být považována za trestné činy a která za správní delikty. Ze zákona by měl charakter protiprávního jednání bez větších nejasností vyplývat a je vyloučeno, aby o něm při aplikaci právních norem rozhodl soud nebo správní orgán. (Prášková vyslovuje obavu, že nejasnosti se skutečně zejména v činnosti správních orgánů objevují a díky chybějícímu právnímu vzdělání úředníků dochází pravděpodobně v kvalifikaci protiprávních jednání k pochybením).²⁸ Pokud ovšem po použití výše zmíněného postupu (zhodnocení formálních znaků deliktu, zvážení výše společenské škodlivosti) vzniknou důvodné pochybnosti,

25) Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 3. Vydání. Praha: Leges, 2013, str. 142

26) Mates, P. Základy správního práva trestního. 5. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, str. 27

27) Jelínek, J. a kolektiv.: Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013, str. 183 – 184

28) Jelínek, J. a kolektiv.: Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013, str. 190

zda je k projednání příslušný soud nebo správní orgán, měla by být nejčastěji uplatněna zásada přednosti trestního práva před správním, a to i tehdy pokud správní norma obsahuje konkrétnější skutkovou podstatu než trestný čin. Je totiž vyloučeno, aby subjekt za jednání, za které ho lze postihnout trestním právem, odpovídal pouze v rámci správního práva.

6 Vývoj konkrétní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob v České republice

Potřeba vydání nové kodifikace trestního práva byla patrná již od roku 1989. Začátek 90. let byl obdobím početných novelizací původního zákoníku z roku 1961 tak, aby byl přizpůsoben novému politickému a společenskému systému. Již v této době došlo k sestavení komise Ministerstva spravedlnosti pro rekodifikaci trestního práva hmotného i procesního, ale teprve ke konci 90. let byly zahájeny intenzivní rekodifikační práce. Během nich probíhaly diskuze o všech zásadních otázkách a institutech trestního práva a trestní odpovědnost právnických osob byla jednou z nich.

Přijetí úpravy účinného trestání právnických osob do českého právního řádu je vnímáno jako stále nutnější. Zejména díky zvyšujícímu se počtu mezinárodních dokumentů obsahujících tento požadavek a také v souvislosti s plánovaným vstupem ČR do Evropské unie.

V roce 2000 byla vedle rekodifikační komise pro trestní právo ustavena ministrem spravedlnosti zvláštní komise ve složení Prášková, Faldyna, Musil, která dostala za úkol vypracovat své stanovisko k otázce zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. Toto stanovisko komise zveřejnila ve své závěrečné zprávě, kterou publikoval např. časopis Trestní právo. Komise zdůraznila především neexistenci požadavku na přijetí trestní odpovědnosti právnických osob v mezinárodních dokumentech a vyjádřila se k hlavním důvodům pro a proti zavedení pravé trestní odpovědnosti. Dále uvádí některá doporučení pro konkrétní úpravu, pokud by k jejímu přijetí došlo. V závěru komise připouští trestní i správní odpovědnost právnických osob jako dvě rovnocenná řešení pro splnění mezinárodních požadavků. K jednoznačnému závěru tedy komise nedospěla.²⁹

²⁹⁾ Musil, J., Prášková, H., Faldyna, F. Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. Trestní právo, 2001, č. 3, s. 6-17

Práce rekodifikační komise pro trestní právo přinesla konkrétní výsledky v podobě věcného záměru trestního zákoníku a věcného záměru zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Vláda je svým usnesením schválila dne 9.6.2004 a oba návrhy zákonů byly poté společně předloženy Poslanecké sněmovně k projednání. Ačkoliv v případě návrhu trestního zákoníku se doba projednávání v legislativním procesu oproti druhému návrhu protáhla téměř o dva roky, oba skončily stejně, a to zamítnutím. Návrh ZoTOPO byl odmítnut na schůzi Poslanecké sněmovny dne 2.11.2004 již v prvním čtení.

Odpor proti tomuto návrhu byl patrný v řadách celé tehdejší opozice, zejména poslanců ODS a KSČM. Je označován za nebezpečný politický akt a výsledek pokračující snahy tehdejší vlády o omezování práv podnikatelů. Připomínky se nejčastěji zaměřovaly na výčet trestných činů, který byl kritizován jako příliš široký a přesahující požadavky EU a dalších mezinárodních organizací. Další námitky se vztahovaly ke koncepci přičitatelnosti jednání zaměstnance ve vztahu k tak obsáhlému výčtu trestných činů, k nedostatečné ochraně práv třetích osob a celkově byl návrh zákona poslanci považován za velmi nekvalitní.

Opět tedy nebyla tato otázka vyřešena. Se vstupem do EU se pro ČR stal závazným její právní řád obsahující některá rámcová rozhodnutí s požadavky efektivních sankcí pro právnické osoby. Rámcová rozhodnutí jsou pro členské státy závazná pouze co do výsledku a Evropská komise vypracovává hodnotící zprávy o míře souladu právních předpisů s těmito rozhodnutími. Takto byly vydány dvě hodnotící zprávy z roku 2006, které nepovažují úpravu v ČR (dále taky na Slovensku a v Lotyšsku) za odpovídající obsahu rámcového rozhodnutí o potírání obchodování s lidmi ze dne 19. července 2002 a rámcového rozhodnutí o posílení trestního rámce s cílem zabránit napomáhání k nepovolenému vstupu, tranzitu a pobytu ze dne 28. listopadu 2002.³⁰ Roku 2008 a 2009 došlo na půdě EU v této oblasti také k vydání dvou směrnic.

³⁰⁾ „It is only under the legislation of the Czech Republic, Latvia and the Slovak Republic that legal persons cannot be held liable for criminal offences“ - viz. Report from the Commission to the Council and the European Parliament based on Article 10 of the Council Framework Decision of 19 July 2002 on combating trafficking in human beings, dostupná na adrese: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.douri=CELEX:52006DC0187:EN:NOT>

Shodně viz. Report from the Commission based on Article 9 of the Council Framework Decision of 28 November 2002 on the strengthening of the penal framework to prevent the facilitation of unauthorised entry, transit and residence, dostupná na adrese: <http://eurlex.europa.eu/Notice.domode=dbl&lang=en&ihtmlang=en&lng1=en,cs&lng2=cs,da,de,el,en,es,et,fi,fr,hu,it,lt,lv,nl,pl,pt,sk,sl,sv,&val=437154:cs>

Šlo o směrnici Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí a směrnici Evropského parlamentu a Rady 2009/52/ES ze dne 18. června 2009 o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí. Tento druh legislativního aktu EU je podobně jako rámcové rozhodnutí závazný pouze ohledně dosažení v něm stanoveného výsledku a je v něm určena lhůta k jeho implementaci do vnitrostátních předpisů. Rozdíl mezi nimi spočívá v možnosti Evropské komise podat k Evropskému soudnímu dvoru žalobu na porušení Smlouvy o fungování EU a členskému státu mohou být na základě jeho rozhodnutí ukládány vysoké pokuty. ČR tedy začíná navíc hrozit finanční postih ze strany Evropské unie.

V této době také existuje již velké množství mezinárodních dokumentů, které má ČR povinnost ratifikovat vzhledem ke svému členství v příslušných mezinárodních organizacích. Jako příklad lze uvést Druhý protokol k Úmluvě EU o ochraně finančních zájmů Evropských společenství platný od roku 2009, který nebylo možno s ohledem na chybějící legislativu ČR ratifikovat (souhlas s ratifikací byl Senátem po předchozím souhlasu Poslanecké sněmovny udělen 6.12.2012).

S rostoucím tlakem na ČR se vláda pokusila situaci řešit cestou správní odpovědnosti osob. Dne 23.1.2008 vydala usnesení, ve kterém požaduje vypracování věcného záměru zákona o správní odpovědnosti právnických osob. Již v připomínkovém mezirezortním řízení byl ale z řady důvodů zamítnut. Především to byla skutečnost, že byl fakticky návrhem na zavedení trestní odpovědnosti a k postihu právnických osob měly být příslušné orgány v trestním řízení. Formálně ale byla protiprávní jednání právnických osob označena jako správní delikty. Dále byl tento věcný záměr zákona obsahově téměř shodný se zamítnutým návrhem zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim z roku 2004. V připomínkovém řízení zazněl nejčastěji názor, aby se vláda pokusila přepracovat návrh z roku 2004 a vypořádat se s nejpodstatnějšími námitkami poslanců proti němu. Vláda toto respektovala a uložila do konce roku 2009 Ministerstvu vnitra a Ministerstvu spravedlnosti, aby zpracovaly analýzu, která zejména shrne mezinárodní požadavky týkající se protiprávního jednání právnických osob a podala jasné stanovisko k otázce, zda je vhodnější v ČR zavést jejich trestní nebo správní odpovědnost. „Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právnických osob za

jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy“, schválená vládou dne 30.11.2009, jednoznačně podporuje úpravu odpovědnosti trestněprávního charakteru a považuje zavedení administrativní odpovědnosti právnických osob do právního řádu ČR za komplikované a prakticky těžko realizovatelné. Dále doporučuje, aby vláda vycházela z návrhu zákona z roku 2004 a pokusila se do něj zapracovat připomínky, které zazněly v poslanecké sněmovně. Na základě této analýzy byl vypracován návrh zákona č. 418/2011 Sb. a byl předložen v rámci tzv. protikorupčního balíčku Poslanecké sněmovně dne 15.3.2011.

Oproti návrhu zákona z roku 2004 obsahuje výčet pouze těch trestných činů, které požadují za nezbytné upravit také mezinárodní organizace, zejména EU. Na rozdíl od původního návrhu obsahuje tento návrh úpravu promlčení trestní odpovědnosti, dále obsahuje některá ustanovení rozšiřující ochranu práv třetích osob a podrobnější popis jednotlivých druhů trestů. Připomínky k němu v poslanecké sněmovně nebyly tak početné, v podstatě spočívaly jen v detailech, např. bylo navrhováno vynechání trestu zrušení právnické osoby a zveřejnění rozsudku. Poslanecká sněmovna návrh bez překážek schválila, stejně tak i Senát. Jediný problém nastal v poslední fázi legislativního procesu. Prezident ČR Václav Klaus se rozhodl návrh vetovat a vrátit ho Poslanecké sněmovně k případnému přehlasování. Jeho důvody směřovaly zejména obecně proti myšlence zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, trestní odpovědnost se má týkat pouze fyzických osob. Považuje tuto úpravu za omyl a za snahu státu zjednodušit si odhalování konkrétních viníků tím, že za pachatele bude označena právnická osoba jako celek.³¹ Poslanecká sněmovna dokázala při opětovném hlasování dne 6.12.2011 vytvořit potřebnou kvalifikovanou většinu, která veto prezidenta přehlasovala, a dne 1.1.2012 (tedy s velmi krátkou legisvakancí lhůtou) revoluční zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim nabyl účinnosti.

³¹⁾ Plné znění oficiálního prohlášení bývalého prezidenta ČR Václava Klause je dostupné na adrese: <http://www.klaus.cz/clanky/2971>

7 Současná úprava trestní odpovědnosti právnických osob obsažená v zákoně č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

7.1 Obecná ustanovení

7.1.1 Předmět úpravy

Předmět úpravy je stanoven § 1 odst. 1 ZoTOPO. Tento zákon tedy upravuje podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, trestní sankce a postup řízení ve věcech právnických osob. Obsahuje hmotněprávní i procesní část tak, jako většina tzv. vedlejších trestních zákonů (např. zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

7.1.2 Vztah k jiným zákonům

V § 1 odst. 2 ZoTOPO je upraven princip subsidiarity trestního zákoníku a trestního řádu vůči zákonu č. 418/2011 Sb., resp. vztah jeho speciality vůči těmto obecným předpisům. ZoTOPO se tedy použije vždy, když stanoví odlišnou úpravu než trestní zákoník a trestní řád, nebo také pokud je jejich použití vyloučeno z povahy věci. Konkrétně lze uvést příklad výčtu trestních sankcí v trestním zákoníku, který se ani z části pro právnické osoby nepoužije, protože ZoTOPO obsahuje jeho komplexní odlišnou úpravu. Většina případů nepoužitelnosti obecných právních předpisů ale spočívá v tom, že jejich použití je vyloučeno povahou věci, neboť se může týkat jediné fyzických osob. Tak je tomu např. v ustanovení o věku a přičetnosti pachatele (§25 a §26 TZ), u definice duševní poruchy (§123 TZ), osoby blízké (§125 TZ) atd. Z trestního řádu můžeme uvést tyto příklady: vyšetření duševního stavu (§116-118 TR), řízení proti uprchlému (§302-306a TR) apod.

7.1.3 Působnost zákona

Působnost je vlastnost zákona, která určuje rozsah jeho účinků z hlediska času, prostoru, okruhu subjektů a okruhu společenských a právních vztahů.

Věcná působnost zákona vymezuje okruh společenských vztahů, na které se zákon vztahuje. Z ustanovení ZoTOPO se jí týká §1 odst. 1 (předmět úpravy) a § 7, který obsahuje výčet trestných činů, za které může být právnická osoba odpovědná.

Místní působnost určuje rozsah účinnosti zákona z územního hlediska. Stejně jako je tomu v obecných předpisech, se podle ZoTOPO místní působnost posuzuje především na základě zásady teritoriality stanovené v § 2 ZoTOPO. Základním kritériem je pro ni území ČR, resp. spáchání trestného činu na území ČR. Úprava zásady teritoriality se v tomto zákoně od obecné (§ 4 TZ) liší zejména v tom, že pro pachatele - právnickou osobu zákon č. 418/2011 Sb. stanoví následující doplňující podmínky: umístění sídla na území ČR (jde tedy o právnické osoby s českou státní příslušností), případně umístění podniku, organizační složky v ČR, vykonávání činnosti v ČR nebo vlastnictví majetku, který se nachází na území ČR (zde jde o právnické osoby se státní příslušností cizího státu). Zákon se podle ustanovení § 2 odst. 2 vztahuje i na tzv. distanční delikty právnických osob, není tedy třeba, aby na území ČR právnická osoba uvedená v odstavci 1 jednala a nastal zde i následek (porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem), jeden z těchto znaků objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu je možno naplnit i v cizině. Z dalších zásad upravujících místní působnost jsou v zákoně č. 418/2011 Sb. upraveny dále výslovně pouze zásada personality, univerzality, subsidiární zásada univerzality a působnost stanovená mezinárodní smlouvou. Zásada registrace, kterou upravuje trestní zákoník v § 5, se použije subsidiárně také na trestné činy spáchané právnickou osobou. Pokud jde o zásadu ochrany státu (§ 7 odst. 1 TZ) a pasivní princip personality (§ 7 odst. 2 TZ), ty se proti právnickým osobám neuplatní, neboť to vylučuje povaha ustanovení. Zásadu personality upravuje ZoTOPO v ustanovení § 3. Zákon se podle něj vztahuje na trestné činy spáchané v cizině právnickou osobou se sídlem v ČR, tedy právnickou osobou, která má českou státní příslušnost. Zásada univerzality a subsidiární zásada univerzality jsou upraveny v ZoTOPO odlišně od úpravy § 7 a § 8 trestního zákoníku, jsou pojaty úžeji a vylučují díky komplexnosti úpravy subsidiární použití trestního zákoníku. Takový názor zastává také Šámal.³² Upozorňuje na skutečnost, že podle § 8 odst. 2 TZ (subsidiární zás. un.) se trestní zákoník vztahuje i na trestné činy spáchané ve prospěch

³²⁾ Šámal, P. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 118

právnícké osoby, která má organizační složku na území ČR (ZoTOPO se zmiňuje pouze o sídle). Takovéto širší pojetí by ale neodpovídalo charakteru úpravy zákona č. 418/2011 Sb., který směřuje ke zúžení místní působnosti oproti trestnímu zákoníku. Na základě principu subsidiarity lze z § 8 TZ použít pouze odst. 3, neboť je v souladu s povahou trestných činů právníckých osob, vztahuje se totiž na pachatele obecně.

Osobní působnost určuje okruh subjektů, na které se zákon vztahuje. Jsou jimi právnícké osoby. V § 6 ZoTOPO je výslovně omezen tento okruh subjektů ustanovením o exempci některých právníckých osob. Tento typ exempce lze označit jako tzv. exempci hmotněprávní, tedy nemožnost vzniku trestní odpovědnosti u právníckých osob v ní uvedených. Výčet subjektů v současné době vyňatých z trestní odpovědnosti je zúžen oproti návrhu zákona z roku 2004, v němž byla za neodpovědnou považovaná i Česká národní banka. Za trestně neodpovědné podle § 6 ZoTOPO jsou považovány tyto právnícké osoby:

a) Česká republika – exempce se vztahuje na stát jako specifickou právníckou osobu a také na všechny organizační složky, na které se stát člení, neboť ty nejsou samostatnými právníckými osobami. Takto vyňaty jsou např. ministerstva a jiné správní úřady, vláda atd.³³

b) Územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci – pro tyto celky platí totéž co, pro stát, také jejich organizační složky jsou z odpovědnosti za trestný čin vyloučeny. Rozsah jejich vynětí se ale liší od státu zejména v tom, že kraje a obce nejsou odpovědné pouze za trestné činy, které spáchaly při výkonu veřejné moci. Kopecký k tomuto uvádí, že výkon veřejné moci představuje všechny činnosti územních samosprávných celků, které vykonávají v rámci přenesené i samostatné působnosti, s výjimkou těch, které činí způsoby soukromého práva.³⁴ Šámal rozumí výkonem veřejné moci zejména činnost, při které je autoritativně rozhodováno o právech a povinnostech jiných subjektů.³⁵

³³⁾ Blíže viz. Šámal, P. a kol. Trestní odpovědnost právníckých osob. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 129-136

³⁴⁾ Jelínek, J. a kolektiv.: Trestní odpovědnost právníckých osob-bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013, str. 138-139

³⁵⁾ Šámal, P. a kol. Trestní odpovědnost právníckých osob. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 139-140

c) Jiné státy a mezinárodní organizace – tyto subjekty v ustanovení § 6 ZoTOPO výslovně uvedeny nejsou, právní teorie se ale shoduje na tom, že nemohou být za žádných okolností subjektem vnitrostátních právních norem, neboť jsou subjekty práva mezinárodního a vztahuje se na ně zásada suverenity.

Časová působnost stanoví rozsah účinků zákona v čase s ohledem na jeho platnost a účinnost. ZoTOPO tuto otázku nijak neřeší a přenechává její úpravu zcela trestnímu zákoníku. Hlavním kritériem pro určení časové působnosti zákona je tedy zásada zákazu retroaktivity obsažená v ustanovení § 1 TZ. Ve spojení s § 2 odst. 1 TZ jde o zásadu zákazu retroaktivity k tíži pachatele, neboť lze užít pozdějšího zákona, ale pouze ve prospěch pachatele. Tuto základní zásadu zpřesňují další ustanovení trestního zákoníku.

7.2 Základy trestní odpovědnosti právnických osob

7.2.1 Výčet trestných činů

Většina právních odborníků uvítala skutečnost, že pro českou úpravu byl rozsah trestní odpovědnosti právnických osob na rozdíl od některých právních řádů omezen na taxativní výčet trestných činů. Výhodou tohoto typu úpravy věcné působnosti zákona je zejména přesnější dodržení zásady nullum crimen sine lege a právní jistoty, neboť zákon předem vyjmenovává výslovně všechny skutkové podstaty, jejichž naplnění bude mít za následek vznik trestní odpovědnosti a uložení sankce. V případě, že by zákonodárce použil řešení užitá např. v Nizozemsku nebo ve Francii, kde je právnická osoba odpovědná za všechny trestné činy, kterých se může dopustit fyzická osoba, pokud to jejich povaha nevyklučuje, předešel by sice nutnosti rozšiřování nebo jiného upravování výčtu, ale riskoval by možnost příliš širokého výkladu odpovědnosti právnických osob. Rozhodnutí, zda bude právnická osoba za své jednání odpovědná by záleželo téměř zcela na orgánech aplikujících právo. Při projednávání návrhu zákona v roce 2004 byl výčet trestných činů jedním z nejvíce diskutovaných a kritizovaných ustanovení. Byl to výčet pojatý velice široce (více než sto trestných činů) a nebyl zdaleka omezen pouze na skutkové podstaty, které požadují ve svých dokumentech mezinárodní organizace. V zákoně č. 418/2011 Sb. byl jejich počet zredukován,

nicméně jak uvádí Jelínek, vyřazení zejména některých trestných činů proti životu a zdraví není šťastným řešením.³⁶ Jak již bylo výše řečeno je nutné taxativní výčet neustále aktualizovat. To je také důvodem předpokládaného rozšíření tohoto ustanovení o trestný čin znásilnění (§ 185 TZ) a o dva trestné činy, jejichž zařazení do trestního zákoníku je zatím jen projednáváno: účasti na pornografickém představení (plán. § 193a TZ) a navazování nedovolených kontaktů s dítětem (plán. § 193b TZ). Rozšíření o výše uvedené trestné činy obsahuje vládní návrh zákona, který se v současnosti nachází ve fázi 2. čtení v Poslanecké sněmovně. Vláda také na svém jednání dne 19.2.2014 projednala poslanecký návrh zákona, který plánuje do § 7 ZoTOPO zařadit trestný čin lichvy (§ 218 TZ). Ve svém k tomu vydaném stanovisku č. 105/1 se vyjadřuje k dalšímu rozšiřování výčtu trestných činů zdrženlivě. Uznává, že trestný čin lichvy je v současné době hrozbou pro nejruznější vrstvy společnosti, nicméně zdůrazňuje, že „*navrhované doplnění zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim by bylo v rozporu s dosavadní koncepcí tohoto zákona,*“³⁷ kterou je podle ní skutečnost, že výčet obsahuje pouze skutkové podstaty podle mezinárodních smluv a Evropské unie (a některé daňové trestné činy). Místo dílčích novelizací navrhuje, aby bylo provedeno komplexní zhodnocení účinků stávající podoby zákona prostřednictvím politické a odborné diskuze, kterou se sama zavazuje iniciovat.

7.2.2 Trestní odpovědnost právnické osoby

Prostřednictvím teoretickoprávního výkladu byly základní otázky týkající se trestní odpovědnosti právnických osob vyloženy již v kapitole č. 4. této práce, a to včetně koncepce přičitatelnosti. Pro doplnění výše zmíněné kapitoly se zde zabývám některými problémy konkrétního znění § 8 ZoTOPO.

Výčet osob, jejichž zaviněné jednání se právnické osobě přičítá, je uveden v odst. 1. Jsou jimi statutární orgány a jejich členové, další osoby oprávněné za právnickou osobu jednat a také osoby, které u právnické osoby vykonávají řídicí nebo kontrolní činnost. Na první pohled je zřejmé, že jednání těchto osob by mělo být možno právnické osobě bez dalšího přičítat.

³⁶⁾ Jelínek, J. a kolektiv.: Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013, str. 104

³⁷⁾ Viz. stanovisko vlády č. 105/1 ze dne 19.2.2014 (www.psp.cz)

Větší prostor pro interpretaci poskytuje § 8 odst. 1 písm. c). Podle něj se přičítá právnické osobě také jednání osob vykonávajících rozhodující vliv na řízení právnické osoby. Pojem rozhodující vliv znamená, že nejde o osobu, která má vliv na rozhodnutí ojedinělé záležitosti, jde o vliv, který je rozpoznatelný u většiny rozhodnutí, která právnická osoba činí. Zpravidla bude také vyžadováno, aby tato rozhodnutí měla pro právnickou osobu zásadní význam (vliv má být rozhodující). U této jednající osoby není podstatné, zda je nějakým způsobem začleněna do struktury právnické osoby nebo zda má právní titul k výkonu rozhodujícího vlivu, kterým bude např. vlastnictví většinového podílu na společnosti nebo důvodovou zprávou zmiňovaná ovládací smlouva. Tento vliv se může opírat pouze o faktické skutečnosti jako jsou vlastnosti osoby nebo její postavení. Často hrozí v souvislosti s tímto okruhem osob, že svou schopnost ovlivnit většinu rozhodnutí právnické osoby zneužijí k protiprávnímu jednání, které nebude v zájmu nebo ku prospěchu samotné právnické osoby. Potom bude odpovídat za trestný čin pouze tato fyzická osoba.

Posledním okruhem osob, jejichž jednání je možno právnické osobě přičítat je okruh zaměstnanců a osob v obdobném postavení při plnění pracovních úkolů. Na rozdíl od ostatních výše uvedených, u nichž se přičítá bez dalšího, je v odst. 2 uvedena další podmínka, kterou je nutno pro přičtení jednání zaměstnanců splnit. Zaměstnanec musí jednat na příkaz osob vyjmenovaných v § 8 odst. 1 písm. a - c nebo s jejich souhlasem, příp. bude jednání přičteno, pokud právnická osoba neprovedla opatření, která od ní lze spravedlivě požadovat (příp. opatření vyplývající z jiného právního předpisu nebo opatření k odvrácení nebo zamezení následků trestného činu). Výše uvedené podmínky přičitatelnosti jednání zaměstnanců a obdobných osob dávají tedy právnické osobě v některých případech možnost vyvinění.

V § 8 odst. 4 ZoTOPO najdeme ustanovení, které zvyšuje ochranu třetích osob v situacích, které by bylo možno považovat za sporné. Jsou jimi spáchání trestného činu jednou z výše uvedených fyzických osob před vznikem právnické osoby nebo situace, kdy trestně odpovědná právnická osoba bude následně rozhodnutím soudu prohlášena za neplatnou. Dále je v tomto ustanovení uvedeno, že právnická osoba odpovídá také v případech, kdy jednající fyzická osoba nemá platné či účinné oprávnění jednat za právnickou osobu a kdy jednající fyzická osoba není sama za trestný čin odpovědná. Poslední uvedený případ odpovědnosti odpovídá samostatnému charakteru

odpovědnosti právnické a fyzické osoby a také doplňuje § 8 odst. 3 ZoTOPO, který stanoví, že ani skutečnost, že fyzická osoba není známa, neznamená překážku vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby.

7.2.3 Pachatel, spolupachatel, účastník

Definice právnické osoby - pachatele je obsažena v § 9 odst. 1 ZoTOPO. Její odlišnost od definice pachatele v trestním zákoníku (§ 22 odst. 1 TZ: „Pachatelem trestného činu je, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná“) spočívá v tom, že právnická osoba nenaplňuje svým jednáním znaky skutkové podstaty trestného činu, ale je pachatelem na základě přičitatelnosti jednání fyzických osob.

Zákonodárce také upřesnil pojem nepřímého pachatelství (§ 9 odst. 2 ZoTOPO). Trestný čin může být spáchán užitím nejen fyzické, ale i jiné právnické osoby. Pokud bude užitou osobou jiná osoba právnická, musí být u obou subjektů (u nepřímého pachatele i u osoby zneužitě) splněna podmínka přičitatelnosti. Podmínky vyžadované u nepřímého pachatelství v § 22 odst. 2 TZ (užitá osoba musí např. jednat v omylu, nutné obraně nebo být zcela neodpovědná) se uplatní pro fyzickou osobu jednající za právnickou osobu (§ 8 ZoTOPO) a prostřednictvím koncepce přičitatelnosti se tedy vztahují i na právnickou osobu zneužitou.

Zákon č. 418/2011 Sb. v ustanovení § 9 odst. 3 vyjadřuje výslovně zásadu uvedenou již v kap. č. 4 této práce, která je Jelínkem označena jako zásada souběžné nezávislé trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby.³⁸ Tato zásada se uplatní u osob vyjmenovaných v § 8 ZoTOPO, je u nich tedy nutno vyloučit spolupachatelství s právnickou osobou, které je jejich jednání přičteno. Spolupachatelství je podle § 23 TZ definováno takto: „byl-li trestný čin spáchán úmyslným společným jednáním dvou nebo více osob, odpovídá každá z nich, jako by trestný čin spáchala sama (spolupachatelé)“. § 9 odst. 3 ZoTOPO ve větě druhé toto ustanovení zpřesňuje tak, že jednou ze společně jednajících osob může být i osoba právnická. Úmyslné společné jednání je zapotřebí chápat, pokud jde o právnickou osobu, jako přítomnost společného úmyslu v jednání

³⁸⁾ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 3. Vydání. Praha: Leges, 2013, str. 38

fyzické osoby jednající za osobu právnickou podle § 8 ZoTOPO a ostatních pachatelů.

7.2.4 Trestní odpovědnost právního nástupce právnické osoby

Namísto toho, aby zánik právnické osoby znamenal jednu z forem zániku trestní odpovědnosti tak, jako tomu je u fyzických osob, je řešen zcela odlišným způsobem v ustanovení § 10 zákona č. 418/2011 Sb. Jeho smyslem je především zabránit právnické osobě, aby se vyhnula následkům trestní odpovědnosti, k čemuž má díky svému specifickému charakteru některé vhodné prostředky.

V zásadě platí, že trestní odpovědnost na nástupce pachatele přechází automaticky a bez dalšího. Takto řešený přechod trestní odpovědnosti je velmi přísný, neboť nepočítá s žádným způsobem, jak vyloučit přechod v případech, kdy právní nástupce o její existenci nevěděl. V návrhu zákona z roku 2004 najdeme ustanovení, které dává možnost nástupci právnické osoby vyvinut se v případě, že nevěděl a ani vědět nemohl, že je právnická osoba trestně odpovědná. Jelínek vyslovuje názor, že zařazení podobného ustanovení by bylo juristicky čistějším řešením než automatický přechod trestní odpovědnosti.³⁹ Je sporné, zda objektivita přechodu trestní odpovědnosti bez zkoumání zavinění, je v souladu se základními principy trestního práva. Jsem toho názoru, že je s nimi spíše v rozporu. Na druhou stranu riziko použití postupů, kterými by právnická osoba mohla trestní odpovědnosti uniknout, je vysoké, a je pochopitelné, že zjednodušení důkazního řízení ho v tomto ohledu zmírňuje. V trestním právu stejně jako v ostatních právních odvětvích by ale dodržení základních právních zásad mělo mít přednost před procesněprávními výhodami daného řešení.

Trestní odpovědnost právnické osoby může podle platného práva přejít při zániku právnické osoby s jedním nástupcem (při splynutí nebo fúzi), s více nástupci (rozdělení) nebo při odštěpení, kdy vedle právního nástupce existuje i původní právnická osoba (ta odpovídá nadále v nezměněné podobě). Za další případ přechodu trestní odpovědnosti je možno považovat převod podniku, části podniku nebo převod jiné hromadné věci, ačkoliv v názorech ohledně přechodu trestní odpovědnosti při majetkových převodech není literatura jednotná. Fenyk a Smejkal uvádí, že k tomu, aby přešla trestní odpovědnost na jiný subjekt, je třeba podstatná změna „formy života“

³⁹⁾ Jelínek, J. a kolektiv.: Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013, str. 108

právnícké osoby, dispozice s majetkem nebudou dostatečným důvodem k přechodu.⁴⁰ Takové pojetí považuji za příliš formalistické a rizikové, neboť by mohlo dojít k převodu dokonce celého podniku, a tím i obchodní činnosti s ním spojené, na jiný subjekt, zatímco formálně nadále existující odpovědná právnická osoba by na sebe soustředila veškeré následky trestné činnosti. Souhlasím tedy se Šámal, že převody týkající se podniku a hromadné věci se řadí mezi způsoby přechodu trestní odpovědnosti právnických osob.

Je také možné, že nástupcem právnické osoby se stane osoba fyzická (např. při převodu jmění na společníka). Je vyloučeno, aby na ni jakýmkoliv způsobem přešla trestní odpovědnost, neboť na vznik odpovědnosti u fyzických osob se plně uplatní pouze ustanovení trestního zákoníku a ZoTOPO na odpovědnost fyzických osob žádný vliv nemá. Šámal a Dědič k tomu ale uvádí, že pokud by došlo k opětovnému převodu podniku z fyzické osoby na právnickou osobu, trestní odpovědnost na ni v původním rozsahu zprostředkovaně přechází.⁴¹

Stručnost § 10 zákona vyvolává také nejasnosti ohledně otázky, zda je přechod trestní odpovědnosti možný pouze u univerzální sukcese nebo se vztahuje i na případy sukcesí singulárních. Tato otázka je v literatuře řešena v podstatě shodně, a to odkazem na rakouskou úpravu přechodu trestní odpovědnosti, která při práci na tomto ustanovení sloužila jako inspirace českému zákonodárci. Vzhledem k tomu, že v rakouském zákoně se přechod trestní odpovědnosti uskuteční výhradně v případě univerzální sukcese, kdy právní nástupce vstupuje do práv a povinností původní právnické osoby v celém rozsahu nebo v rámci části podniku či v rámci hromadné věci (nikoliv při převodu jednotlivých práv, povinností a majetkových hodnot), lze tuto interpretaci použít i na úpravu českou.

Ustanovení § 10 je třeba aplikovat v souvislosti s § 32 ZoTOPO, který upravuje některé praktické procesní problémy přechodu trestní odpovědnosti (např. zrušena či přeměněna může být právnická osoba při probíhajícím trestním stíhání pouze rozhodnutím soudu, pokud ke zrušení nebo přeměně dojde jiným způsobem, může být podána žaloba na neplatnost těchto právních úkonů).

⁴⁰⁾ Fenyk, J. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 48

⁴¹⁾ Šámal, P. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 255

7.2.5 Zánik trestní odpovědnosti

Oproti fyzickým osobám je u osob právnických důvodem zániku pouze účinná lítost, promlčení trestního stíhání a milost (příp. amnestie) udělená prezidentem ČR. Jsou-li zákonné podmínky splněny, trestní odpovědnost, která u pachatele vznikla, následně zaniká (na rozdíl od podmínek vylučujících protiprávnost, u nichž ke vzniku trestní odpovědnosti ani nedojde, a na rozdíl od tzv. důvodů zániku práva státu na výkon již vysloveného trestu, kdy odpovědnost nadále trvá a zaniká pouze právo státu pachatele trestat. Trestní stíhání po zániku trestní odpovědnosti nelze zahájit, případně je nutné ho přerušit.

Prvním výslovně uvedeným důvodem zániku trestní odpovědnosti v zákoně č. 418/2011 Sb. je účinná lítost. V úvahu připadá u právnických osob nejen účinná lítost obecná (§ 33 TZ), ale i případy zvláštní účinné lítosti obsažené ve zvláštní části trestního zákoníku (§ 242 TZ, § 362 TZ). Při použití tohoto institutu je sledována zejména náprava pachatele, ta je upřednostněna před jeho potrestáním (represí), neboť pokud po dokonání trestného činu splní podmínky uvedené v § 11 ZoTOPO (příp. podmínky zvláštní účinné lítosti), může jeho trestní odpovědnost zcela zaniknout. V případě právnických osob je účinná lítost pojata ještě širěji než je tomu u osob fyzických. Vztahuje se podle § 11 ZoTOPO na všechny trestné činy, kterých se může právnická osoba dopustit (na rozdíl od § 33 TZ). Vyňaty jsou pouze skutkové podstaty některých korupčních trestných činů. Šámal správně poznamenává, že nejde o kompletní vynětí tohoto typu trestných činů z dosahu účinné lítosti, § 11 některé z nich vynechává a de lege ferenda je možné doporučit doplnění výčtu o zbývající korupční skutkové podstaty.⁴²

Pro promlčení trestního stíhání platí podle ustanovení § 12 ZoTOPO obdobně úprava obsažená v § 34 TZ. Trestní odpovědnost tedy zaniká uplynutím v něm uvedené doby, která začíná plynout od okamžiku spáchání trestného činu. V podstatě platí ohledně promlčení vše tak, jako u fyzických osob. Podstatné je ale zmínit samostatnost plynutí lhůt odpovědné právnické a fyzické osoby, neboť promlčení trestního stíhání u jedné z nich nemá žádný vliv na plynutí promlčecí doby u druhé. Oproti trestnímu

⁴²⁾ Šámal, P. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 282

zákoníku je však značně zúžena nepromlčitelnost trestního stíhání. V ZoTOPO najdeme pouze jeden trestný čin, u něhož nedojde k promlčení trestního stíhání plynutím času, a to u trestného činu teroristického útoku, který zakládá válečný zločin nebo zločin proti lidskosti.

Český právní řád upravuje institut milosti (příp. amnestie) minimálně a není v něm nikde výslovně vyloučeno její udělení právnické osobě. Z této skutečnosti lze vyvodit, že je možno milost počítat mezi důvody zániku trestní odpovědnosti právnických osob. V praxi bude ale její použití nepravděpodobné, neboť milosti jsou zpravidla udělované z humanitárních důvodů, jako jsou sociální situace žadatele, vztahy v rodině a další. Dalšími důvody pro udělení milosti jsou zejména nedostatky na straně trestněprávního systému (legislativní nedostatky, pochybení orgánů činných v trestním řízení) a politické důvody související především se změnami ve společnosti.⁴³ Možnost, že nastanou dva poslední vyjmenované důvody pro udělení milosti nelze vyloučit ani u právnických osob, proto se přikláním k názoru Šámala, který uvádí milost jako důvod zániku trestní odpovědnosti právnické osoby.⁴⁴

7.3 Tresty a ochranná opatření

7.3.1 Přiměřenost trestu a ochranného opatření

Se vznikem trestní odpovědnosti vzniká také nárok státu na uložení odpovídající sankce pachateli trestného činu. ZoTOPO upravuje stejně jako trestní zákoník obecné principy ukládání trestů pachatelům trestných činů a uvádí některá hlediska, která je třeba uplatnit při rozhodování o druhu a výměře trestu tak, aby byl subjekt potrestán přiměřeně a zároveň co nejúčinněji. V této otázce je třeba se řídit nejen kritérii obsaženými v zákoně č. 418/2011 Sb., která uvádím níže, ale také obecnou úpravou v trestním zákoníku, která upravuje řadu dalších možností, jak trest přizpůsobit okolnostem konkrétního trestného činu. Proto i u právnických osob budou zohledněny např. přitěžující a polehčující okolnosti nebo doba, která uplynula od spáchání trestného činu (§ 39 TZ).

⁴³⁾ Blíže srov. Marečková, L., Milosti: ohnisko lidství v trestním právu, vyd. 1., Praha: Academia, 2007

⁴⁴⁾ Srovnání např. viz. Jelínek, J., Herzeg, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. 2.vydání. Praha: Leges, 2013, který tento důvod zániku trestní odpovědnosti výslovně nezmiňuje

Povaha a závažnost trestného činu je prvním a základním obecným hlediskem pro posouzení druhu a výměry trestu. Obsahuje nejrůznější kriteria, která v souhrnu státnímu orgánu přiblíží odpověď na to, jakým způsobem bude nejvhodnější pachatele potrestat. Můžeme pod toto hledisko zahrnout zejména zkoumání intenzity a individuálního způsobu spáchání trestného činu, formální znaky skutkové podstaty nejsou totiž vždy stejnou měrou jednáním pachatele naplněny. Zkoumány jsou z tohoto hlediska všechny typové znaky trestného činu, ohledně subjektu trestného činu se lze zaměřit na osobu pachatele, jeho zkušenosti, působení ve společnosti nebo na otázku recidivy. Dále je zkoumán objekt a zohledňován bude zejména význam chráněného zájmu, který byl trestným činem porušen. Pokud to bude relevantní, je v hodnocení povahy a závažnosti trestného činu možné brát v úvahu i předmět útoku. Při zkoumání objektivní stránky bude nejčastěji záležet na způsobu provedení, následcích trestného činu a dalších okolnostech spáchání trestného činu, jako jsou místo, čas spáchání nebo prostředí, ve kterém došlo k trestnému činu. Subjektivní stránka vyžaduje také zhodnocení záměru, cíle, pohnutky pachatele a míry jeho zavinění.

Pro stanovení druhu a výměry trestu se dále podle § 14 ZoTOPO přihlíží k poměrům právnické osoby, včetně poměrů majetkových a k její dosavadní činnosti. Poměry právnické osoby budou přezkoumány např. z hlediska počtu zaměstnanců či klientů, majetkovými poměry je vyjádřena zejména výše pohledávek a závazků společnosti, což ovlivní zejména uložení peněžitého trestu a jeho výši. Její dosavadní činnost může být řádná, s pozitivním působením ve společnosti, nebo naopak může její činnost působit negativně.

Činnost ve veřejném zájmu, strategický nebo obtížně nahraditelný význam právnické osoby pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost jsou další skutečnosti, ke kterým je nutno podle zákona přihlídnout při rozhodování o sankci. Tento bod může být považován přinejmenším za sporný. Zákon zde se svojí zvýšenou ochranou práv třetích osob oproti návrhu zákona z roku 2004 zachází podle mého názoru příliš daleko. Jelínek uvádí, že uplatněním tohoto hlediska může docházet k porušování rovnosti před zákonem, neboť právnické osoby, které se dopustí trestné činnosti, budou sankcionovány mírnějším způsobem pouze díky jejich významnému postavení, což nelze považovat za důvod oprávněný.⁴⁵ Osoby, které toto postavení mají, by ho měly ve skutečnosti

⁴⁵⁾ Jelínek, J. a kolektiv.: Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013, str. 110-111

vnímat jako závazek k větší míře zodpovědnosti, nejen proto, že jejich trestná činnost má rozsáhlejší důsledky. Proto se domnívám, stejně jako Jelínek, že takové osoby by měly přijmout sankce přísnější a nikoliv mírnější. Uložení zmírněné sankce velkým a významným společenstvem oslabuje účinnost a efektivnost trestu a působí spíše škodlivě z hlediska preventivního účinku sankce. Tato otázka nabývá na významu zejména ve světle aktuální praxe, která ukazuje, že tyto významné právnické osoby se pravděpodobně kriminální činnosti nevyhýbají. Jedna z nejsledovanějších kauz současnosti, kauza Rath, přinesla obvinění několika právnických osob zejména z korupčních trestných činů. Mezi tyto obviněné společnosti se zařadila také největší tuzemská stavební společnost Metrostav. Lze předpokládat, že případné stanovení druhu a výše výměry trestu tohoto subjektu se bude opírat o toto kontroverzní ustanovení.

Soud dále podle § 14 přihlédně k působení právnické osoby po činu, zejména k její případné účinné snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu a také k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí činnost právnické osoby.

Stanovení druhu a výměry trestu právnických osob se dále týká ustanovení § 10 odst 2. ZoTOPO, které jej upřesňuje pro právní nástupce, neboť ti odpovídají v rozsahu, v jakém na ně přešly výnosy, užitky a jiné výhody ze spáchaného trestného činu, příp. k tomu, v jakém rozsahu právní nástupce pokračuje v činnosti v souvislosti s ním byl trestný čin spáchán. Další ustanovení zvyšující ochranu práv třetích osob obsahuje odstavec 3, zejména pak ochranu poškozených a věřitelů, jejichž pohledávky vůči právnické osobě se netýkají trestné činnosti a vznikly v dobré víře. U uložení ochranného opatření se zohlední pouze povaha a závažnost trestného činu a poměry právnické osoby.

7.3.2 Jednotlivé druhy trestů a ochranných opatření a jejich ukládání

Zákonodárce se rozhodl zvolit na rozdíl např. od Litvy (tři trestní sankce) a Švédska (pouze pokuta) velmi široký katalog sankcí, jehož prostřednictvím je lépe dosažena mezinárodními dokumenty požadovaná účinnost i přiměřenost sankcí (přestože některé z uzákoněných druhů v nich nejsou výslovně uváděny). Jejich dostatečný odrazující charakter potom zajišťují zejména přísnější druhy trestů do

katalogu zařazené, jako je např. zrušení právnické osoby nebo trest propadnutí majetku. Tento širší výčet ale také umožňuje soudu vhodněji reagovat na specifické okolnosti spáchání konkrétních trestných činů, které musí brát v úvahu při stanovení druhu a výměry trestu (viz. výše).

Výčet druhů trestních sankcí v § 15 ZoTOPO je taxativní a je tedy úpravou komplexní a vyčerpávající, kterou nelze kombinovat s obecnými předpisy a rozšiřovat výčet o další jejich druhy, ostatně by to nebylo ani možné vzhledem k povaze sankcí, které v ZoTOPO nejsou uvedeny. Jako příklad je možno zmínit trest odnětí svobody, domácího vězení, vyhoštění apod. To platí i o ochranných opatřeních, z nichž je možno právnickým osobám uložit pouze ochranné opatření zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty.

Tresty a ochranná opatření uvedená v § 15 lze kombinovat mezi sebou, lze je ukládat vedle sebe i zcela samostatně, nicméně stejně jako v trestním zákoníku (§ 53) je i zde uvedeno určité omezení (neslučitelnost trestů), a to nemožnost uložit peněžitý trest vedle propadnutí majetku a trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty vedle ochranného opatření zabrání téže věci nebo jiné majetkové hodnoty. Další omezení vyplývají logicky z charakteru a povahy jednotlivých sankcí, zejm. jde o některé kombinace s trestem zrušení právnické osoby.

Zrušení právnické osoby. Z původních tří stručných ustanovení nacházejících se o tomto druhu sankce v návrhu zákona z roku 2004 je jeho úprava značně rozšířena, a to zejména o zvýšenou ochranu některých klíčových právnických osob, kterými jsou banky, komoditní burzy, pojišťovny atd. tak, že k jejich zrušení je možno přistoupit až po vyjádření ČNB nebo jiného orgánu státní správy. Podle Jelínka se jedná o trest, který by měl nést i v textu zákona označení jako trest výjimečný, neboť jde o nejpřísnější ze všech sankcí ukládaných právnickým osobám.⁴⁶ Někteří autoři tento trest přirovnávají k trestu smrti fyzických osob, což je nutno považovat za přehnané, i samotný ZoTOPO na mnoha různých místech vyzdvihuje specifickou právní osobu a jejich odlišnost od osob fyzických. Proti zavedení tohoto krajního prostředku zamezení trestné činnosti právnické osoby zazněly protesty v rámci diskuze v Poslanecké sněmovně a také např.

⁴⁶⁾ Jelínek, J. a kolektiv.: Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013, str. 112

ze strany Unie malých a středních podnikatelů. Nutno ovšem podotknout, že § 16 ZoTOPO obsahuje další podmínky, za jakých je možno uložit tuto sankci, tak aby ho bylo možno užívat pouze v případech nejzávažnější kriminální činnosti. Činnost společnost musí zcela nebo alespoň převážně spočívat v páchání trestného činu, musí být tedy buď za účelem páchání trestné činnosti přímo založena a provozovat ji výhradně nebo alespoň z rozsahu její celkové činnosti musí připadat více než polovina na páchání trestných činů. Důvodová zpráva například uvádí, že půjde zejména o právnické osoby, které se začlenily do organizovaného zločinu, a tvořily jeden z významných článků organizace.⁴⁷ V takovém případě je dle mého názoru zrušení těchto společností vhodné a nemá smysl pouze pozastavovat jejich činnost, tak jak je to navrhováno odpůrci tohoto druhu trestu. Odst. 3 výslovně uvádí, že po zrušení právnické osoby mohou být uspokojeny pohledávky věřitelů společnosti, pokud to není vyloučeno povahou majetku nebo trestného činu (nelze nabýt např. zbraně a podobné nebezpečné předměty).

Za stěžejní sankci, u které se předpokládá nejvyšší frekvence ukládání a která je obecnou sankcí za všechny trestné činy úmyslné i nedbalostní, je považován peněžitý trest. V některých zemích je sankcí jedinou (Finsko), v některých má peněžitý trest formu ochranného opatření (Slovensko), vždy je ale do úpravy sankcionování právnických osob zařazen. V ČR je ukládán v denních sazbách a konkrétní částka této sazby se odvíjí zejména od majetkových poměrů právnické osoby a dalších hledisek pro stanovení druhu a výměry trestu, podpůrně se pro stanovení výměry peněžitého trestu použije § 68 TZ. Dalším trestem postihujícím majetek právnické osoby je propadnutí majetku podle § 17 ZoTOPO. Pro jeho uložení jsou na rozdíl od peněžitého trestu stanoveny další podmínky, zejména musí být spáchán zvlášť závažný zločin, kterým se snažila osoba pro sebe nebo pro jiné opatřit majetkový prospěch a u bank, pojišťoven apod. se požaduje vyjádření ČNB (toto ustanovení se vztahuje i na peněžitý trest). Je tomu tak především proto, že jde ve svých důsledcích o jednu z nejpřísnějších sankcí, neboť zabavení celého majetku (příp. i jeho části) bude mít pro právnickou osobu fatální důsledky, někdy podobné zrušení právnické osoby. Posledním majetkovým trestem v

⁴⁷⁾ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., Zvláštní část, str. 46

zákoně č. 418/2011 Sb. je propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, jehož ukládání se řídí trestním zákoníkem.

Jelínek ve své kategorizaci trestních sankcí uvádí i tzv. zákazové tresty.⁴⁸ Základním druhem trestu v této kategorii je obecný trest zákazu činnosti. Tato sankce spočívá stejně jako u fyzických osob v zamezení páčání další trestné činnosti a také v hrozbě přerušlení jinak legální činnosti právnické osoby, která pro ni často znamenala zdroj příjmů. Je však možné zakázat pouze ten druh činnosti, v souvislosti s nímž byl spáchán trestný čin tak, jak to již pro fyzické osoby dříve judikovaly soudy.⁴⁹ Zákaz činnosti lze uložit na 1 až 20 let, stejně jako je tomu u obou jeho podtypů, trestu zákazu plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži a zákazu přijímání dotací a subvencí. Oba druhy trestů jsou ve většině mezinárodních dokumentů navrhovány jako nezbytné pro potlačení korupční činnosti právnických osob.

Posledním druhem trestu je zveřejnění rozsudku. Je to druhá ze strany podnikatelů nejkritizovanější sankce a stejně jako u zrušení právnické osoby, i u této sankce bylo navrhováno její vyřazení z výčtu trestů. Zveřejnění rozsudku znamená pro právnickou osobu poškození její pověsti a hrozbu odsouzení veřejnosti, která často bude zákazníkem společnosti, případně bude činnost subjektu na ní jinak záviset. Dalším důvodem pro uložení této sankce kromě jejího odstrašujícího účinku je informování veřejnosti o trestné činnosti z hlediska ochrany bezpečnosti lidí nebo majetku. Právnická osoba musí zajistit zveřejnění na svoje náklady v soudem určeném druhu veřejného sdělovacího prostředku.

Zákon o TOPO obsahuje jediný druh ochranného opatření, a to zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty. Pro jeho uložení má být užito obecné úpravy v trestním zákoníku. Ochranné opatření slouží k převedení vlastnického nebo obdobného práva z pachatele a jiných osob na stát. Důvodem je především zajištění bezpečnosti, neboť odnímány jsou věci pro společnost nebezpečné, a kromě nich jsou odnímány věci a majetkové hodnoty užité pro spáchání trestného činu nebo v důsledku jeho spáchání nabyté (výnosy z trestné činnosti).

⁴⁸⁾ Jelínek, J., Herzeg, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. 2.vydání. Praha: Leges, 2013, str. 124

⁴⁹⁾ Viz. např. rozsudek Nejvyššího soudu NS 4 Tz 106/2009

8 Aktuální otázky trestní odpovědnosti právnických osob

8.1 Aplikace trestní odpovědnosti právnických osob v Čechách

Zákon č. 418/2011 Sb. nabyt účinnosti dne 1.1.2012, je tedy aplikován již více než dva roky. Zejména zpočátku jeho existence se objevovaly obavy z malé četnosti skutečného užívání zákona orgány činnými v trestním řízení. K vládě směřovala kritika na nedostatečnou informační kampaň a na nečinnost při podzákonném provádění zákona. Stranou kritiky nezůstalo ani Nejvyšší státní zastupitelství, které bylo vyzýváno k vydání jednotících metodických pokynů sloužících jako vodítko pro státní zástupce. V článku nazvaném Tajuplná amnestie právnických osob například kritizuje Závodský situaci těmito slovy: „Problém podle některých vládních představitelů tkví v tom, že přes rok a čtvrt účinný zákon nikdo neumí aplikovat, proto jenom zdobí zadní police policejních služeb a coby ikonka s nápisem ‚nepotřebné zákony‘ se krčí někde na ploše počítačů státních zástupců“.⁵⁰

Ve skutečnosti, a to i pokud jde o první rok uvádění zákona do praxe, nebyla situace v Čechách žádným výjimečným selháním, ačkoliv nebyl v roce 2012 vydán ve věci právnických osob žádný rozsudek. V porovnání se srovnatelnými zahraničními úpravami⁵¹ je 18 případů stíhání právnických osob v prvním roce aplikace zákona průměrem, spíše nadprůměrem. Česká republika se již od počátku vydala správným směrem pravé trestní odpovědnosti, plurality sankcí, taxativnosti výčtu trestných činů a dalších faktorů ovlivňujících aplikaci trestní odpovědnosti právnických osob, má tedy oproti některým evropským zemím (např. Slovensku, Španělsku nebo Slovinsku) v otázce aplikace úpravy mnohem větší potenciál.

Další vývoj v roce 2013 zaznamenal mnohonásobný vzrůst počtu zahájených trestních stíhání proti právnickým osobám, za rok 2013 jich Policie ČR eviduje 118, trestní stíhání bylo ukončeno návrhem na podání obžaloby ve 20 případech. V

50) Závodský, O. Tajuplná amnestie právnických osob, dostupný na adrese: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/ondrej-zavodsky.php?itemid=19781>

51) Více viz. Bohuslav, L., Jaké zkušenosti mají s trestní odpovědností právnických osob některé státy EU?, dostupný na adrese: <http://pravniciradce.ihned.cz/c1-59952640-jake-zkusenosti-maji-s-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-nektere-staty-eu>

tomto roce také došlo k vydání prvních tří odsuzujících rozsudků. Jako tresty soudy uplatnily, jak se dalo očekávat, peněžité trest a ve dvou případech také trest zveřejnění rozsudku. O rostoucím zájmu o uplatňování zákona č. 418/2011 Sb. svědčí dále osm obvinění právnických osob z října 2013, o které byla rozšířena korupční kauza Rath. Jednou z obviněných společností se stala, jak již bylo výše zmíněno, také největší česká stavební firma Metrostav.

Nevypadá to tedy, že by zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim byl jen „ozdobou kancelářů“ nebo omylem přijatým pouze za účelem uklidnění mezinárodního tlaku.⁵² Vypadá to spíše, že jde jednoduše o reformní zákon, na který si po prvních pokusech s aplikací začínají státní orgány a veřejnost bez větších problémů zvykat jako na běžnou součást trestního práva.

8.2 Doporučení některých opatření pro předcházení trestné činnosti právnických osob

Od zavedení trestní odpovědnosti právnických osob si zákonodárce sliboval nejen účinný postih těchto subjektů, ale také zvýšenou snahu o předcházení trestné činnosti ze strany samotných právnických osob. Dokladem toho je zejména ustanovení § 8 odst. 2 písm. b ZoTOPO, které umožňuje vyvinění právnické osoby po dokonání trestné činnosti zaměstnance v případě, že provedla všechna opatření, která lze po ní spravedlivě požadovat. Jaká konkrétní opatření je třeba přijmout však zákon ani prováděcí předpis nestanoví. Bylo by přínosné v této oblasti sjednotit alespoň minimální požadavky ze strany státních orgánů na právnické osoby, a to i s ohledem na zprávu OECD vydanou v květnu roku 2013, která sice vítá zavedení trestní odpovědnosti právnických osob v ČR, ale kritizuje nedostatky ve vztahu státních orgánů a soukromého sektoru. Doporučuje širší podporu zavádění programů compliance a ochrany tzv. „whistleblowers“, tedy osob upozorňujících státní orgány, příp. orgány společností na neetická nebo protiprávní jednání.⁵³

I přes neexistenci jednotícího doporučení se oblast předcházení protiprávní

⁵²⁾ Jak naznačuje Koukal ve svém článku Trestní odpovědnost obchodních společností v „roce jedna“ z pohledu compliance, dostupném na adrese: <http://www.epravo.cz/top/clanky/trestni-odpovednost-obchodnich-spolecnosti-v-roce-jedna-z-pohledu-compliance-88351.html>

⁵³⁾ Phase 3 Report on implementing The OECD Anti-Bribery Convention in the Czech Republic, Executive summary, str. 5, dostupná na adrese: <http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/CzechRepublicphase3reportEN.pdf>

činnosti především u některých velkých společností (zejm. finančních institucí) začíná rozvíjet na vysoké úrovni. Souhrnně se tento systém preventivních, kontrolních a sankčních opatření zpravidla nazývá jako tzv. compliance (viz. výše), v překladu jednoduše dodržování předpisů.

Před zavedením konkrétních opatření je přínosné zhodnotit rizika, která hrozí příslušné právnické osobě při její činnosti. Z této analýzy může vedení společnosti vyjít při zavádění opatření tak, aby pro právnickou osobu byla co nejúčinnější a nejprůhodnější z hlediska jejich přínosti, zaměření apod.

Dalším krokem, který nebude u větších právnických osob chybět je systém kvalitně zpracovaných vnitřních předpisů, který by měl zahrnovat minimálně tyto tři základní pilíře: etický kodex, pracovní řád a organizační řád. Etický kodex zpravidla stanoví nejobecnější pravidla chování zaměstnanců a všech členů společnosti s ohledem na základní morální hodnoty. Pracovní řád by měl být koncipován konkrétněji se zaměřením na praktické problémy jednání zaměstnanců při styku se zákazníky a při pracovní činnosti, může obsahovat také ustanovení o bezpečnosti práce. Organizační řád předem stanoví strukturu společnosti, ustavování jejích orgánů a vztahy mezi nimi, přijímání rozhodnutí v orgánech atd. Zejména by měl být kladen důraz na promyšlený a účelný systém odpovědnosti členů orgánů společnosti a jejího vedení za přijatá rozhodnutí. Z důvodu splnění základní informační povinnosti právnické osoby nesmí společnost zapomínat na informování veřejnosti a zaměstnanců o konkrétních osobách na pozici členů vedení společnosti a organizačních složek a na pozici členů všech orgánů společnosti.

Potom, co právnická osoba vydala příslušné vnitřní předpisy, je nutné, aby seznámila všechny zaměstnance s jejich zněním a vysvětlila povinnosti, která jim z nich (a také z ostatních právních předpisů) vyplývají. Nejlépe bude, když tak učiní formou jednorázových či pravidelných školení zaměstnanců a předáním výtisků jednotlivých kodexů a řádů. Samotné stanovení vnitřních pravidel nebude mít přílišnou účinnost bez zajištění jejich přiměřené kontroly a vynucení. Kontrola podřízených zaměstnanců vyplývá z běžných povinností vedoucích pracovníků. Pokud jde ale o společnost s velkým počtem zaměstnanců, je vhodné ke kontrole dodržování vnitřních předpisů a zákonných povinností zřídit celé specializované oddělení či útvar, který se bude soustředit na přijímání podnětů, jejich prošetření a stanovení sankce. Další nezbytnou

součástí kontroly je umožnění a usnadnění nahlašování případů porušení pravidel prostřednictvím podnětů spolupracovníků, příp. zákazníků nebo obchodních partnerů. Některé firmy zřizují bezplatnou linku, příp. umožňují podávání podnětů přímo specializovanému pracovníkovi. Může jím být tzv. compliance officer (který bývá často osobou odpovědnou za fungování celého systému compliance) nebo je možno zřídit pozici zaměstnaneckého ombudsmana, který pravděpodobně nebude vést pouze agendu compliance. Ombudsman pro zaměstnance nicméně není v českém prostředí příliš častý jev, na rozdíl od ombudsmanů klientských. Ombudsman mimo jiné usnadňuje komunikaci mezi zaměstnanci a vedením, řeší problémy a stížnosti zaměstnanců a posiluje tímto celkově pocit loajality ke společnosti, jeho zařazení do struktury právnické osoby lze tedy skutečně doporučit.

Nedílnou součástí zajištění dodržování předpisů je také soustava alespoň několika přiměřených disciplinárních sankcí, od napomenutí až po případnou výpověď.

8.3 Shrnutí nejdůležitějších doporučení de lege ferenda

Doporučení de lege ferenda jsou obsažena převážně výše v textu přímo u výkladu konkrétních ustanovení zákona č. 418/2011 Sb. V této závěrečné kapitole tedy pouze shrnuji návrhy, které považuji z hlediska úpravy trestní odpovědnosti právnických osob za nejzásadnější.

Výčet trestných činů (§ 7 ZoTOPO). Výše uvádím, že vyřazení některých trestných činů z výčtu obsaženého v návrhu zákona z roku 2004 se neseťkalo se souhlasem právní teorie. Jelínek se soustředí zejména na problém vyřazení trestných činů proti životu a zdraví, některých majetkových trestných činů a upozorňuje i na potřebu zařazení dalších skutkových podstat trestných činů s ohledem na vztahy základních skutkových podstat a skutkových podstat speciálních a subsidiárních.⁵⁴ S nekonceptností má problém i výčet trestných činů, který obsahuje ustanovení § 11 ZoTOPO, kterým se některé skutkové podstaty vylučují z dosahu účinné lítosti. Pro úplnost je třeba, aby zahrnul i korupční trestné činy podle § 256, § 257 a § 258 TZ.⁵⁵

⁵⁴⁾ Jelínek, J. a kolektiv.: Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013, str. 104-105

⁵⁵⁾ Viz. také Šámal, P. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 282

Přechod trestní odpovědnosti. Stručně zopakují, že pro dosažení plného souladu se základními zásadami trestního práva bude nutné vrátit ustanovení § 10 ZoTOPO jeho subjektivní ráz, který byl součástí úpravy v návrhu zákona z roku 2004.

Tresty a ochranná opatření. Opět doporučují řídit se zásadami, na kterých stojí český právní řád (zejména zásadou rovnosti před zákonem) a zcela vynechat z § 14 odst. 1 ZoTOPO druhou část první věty za středníkem nebo alespoň zpřesnit některé v ní uvedené neurčité pojmy, jako jsou činnost ve veřejném zájmu nebo strategický význam společnosti.⁵⁶

Dalším návrhem de lege ferenda je provedení nezbytné reformy správního trestání. Rozlišení trestných činů a správních deliktů je v některých případech složitým postupem samo o sobě, přesnou kvalifikaci protiprávního jednání právnických osob ještě ztěžuje fakt, že osoba takovou kvalifikaci provádějící nemá k dispozici obecná ustanovení o odpovědnosti právnických osob za správní delikty a skutkové podstaty správních deliktů musí navíc hledat mezi více než dvěma stovkami dílčích právních předpisů. Kodifikaci zvláštní části správního práva deliktního pravděpodobně čekat nelze, i Nejvyšší správní soud to ve svém rozhodnutí ze dne 30.1.2006⁵⁷ vylučuje, koncepční změna systému správního práva deliktního v jeho obecné části by však možná byla a pro sankcionování právnických osob by znamenala skutečný přínos.

Poslední doporučení se týká již výše zmíněné podpory systémů compliance ze strany vlády. Prováděcími předpisy by v budoucnu měla být upřesněna opatření právnických osob, na základě kterých bude možno dosáhnout vyvinění podle § 8 odst. 2 písm. b ZoTOPO, což bude mít nepochybně silný motivační efekt pro zavádění programů v oblasti předcházení trestné činnosti.

⁵⁶⁾ K tomuto problému blíže Jelínek, J. a kolektiv.: Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013, str. 110

⁵⁷⁾ NSS sp. zn. 5 As 4/2005 (www.nssoud.cz): „Nutno podotknout, že taková kodifikace s ohledem na rozsah oblastí veřejné správy, jakož i na nutnost reagovat pružně na měnící se společenské podmínky v jednotlivých oblastech, by byla problematická.“

Seznam použitých zkratk

AIDP - Mezinárodní společnost pro trestní právo

ČNB - Česká národní banka

ČR - Česká republika

EU - Evropská unie

OECD - Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

OSN - Organizace spojených národů

TŘ - Trestní řád (zákon č. 141/1961 Sb.)

TZ - Trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.)

ZoTOPO - Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (zákon č. 418/2011 Sb.)

Seznam použité literatury

Učebnice, komentáře:

Adamová, K., Bělovský, P., Falada, D., Horák, Z., Kindl, V., Pelikán, D., Skřejpek, M., Tretera, R., J., a Seltenreich, R. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. 3. uprav. vyd. Praha: Leges, 2010

Beran, K. Právnické osoby veřejného práva. Praha: Linde Praha, 2006

Dvořák, J., Švestka, J., Zuklínová, M., Beran, K., Elischer, K., Frinta, O., Frintová, D., Liška, P., Macková, A., Pauknerová, M., Plíva, S., Salač, J., Šustek, P., Thöndel, A., Tomášek, M., Winterová, A., Zoulík, F. Občanské právo hmotné. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013

Fenyk, J. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012

Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem. Praha. Linde, 2012

Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část. 8. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2012

Jelínek, J., Herzeg, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. 2.vydání. Praha: Leges, 2013

Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 4. Vydání. Praha: Leges, 2013

Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 3. Vydání. Praha: Leges, 2013

Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 3. Vydání. Praha: Leges, 2013

Kratochvíl, V., Šturma, P. Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012

Malý, K. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 4., přeprac. vyd., (v nakl. Leges vyd. první). Praha: Leges, 2010

Marečková, L. Milosti: ohnisko lidství v trestním právu. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007

Mates, P. Základy správního práva trestního. 5. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010

Prášková, H. Základy odpovědnosti za správní delikty. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2013

Sládeček, V. Obecné správní právo. 3. aktualiz. a uprav. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013

Šámal, P. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2012

Monografie, časopisecké články:

Huber, B. Trestní odpovědnost korporací. Trestní právo, 2000, č.9, s.2

Huberová, B. Trestní odpovědnost korporací. Požadavky v rámci mezinárodních konvencí a jejich aplikace v evropských zemích. Trestní právo, 2000, č.9, s.2-9

Kavěna, M. Trestní odpovědnost právnických osob ve vybraných státech EU, Studie Parlamentního institutu, č. 4, 2007

Klouček, Z., Topinka, P. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob z pohledu jeho sociálních souvislostí. Trestněprávní revue, 2011, č. 10, s.294

Král, V. K trestní odpovědnosti právnických osob – východiska, obsah a systematika zákonné a právní úpravy. Trestněprávní revue, 2002, č.8, s. 222

Kratochvíl, V. trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. Trestněprávní revue, 2011, č.9, s. 249

Kühn, Z. Fikce samostatnosti právnických osob a její prolomení. Právní rozhledy, 2003, č.11, s. 542

Jelínek, J. a kolektiv.: Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013

Jelínek, J. Trestní odpovědnost právnických osob jako předmět zkoumání. Kriminalistika, 2008, č.1

Musil, J. Trestní odpovědnost právnických osob: historický vývoj a mezinárodní srovnání. In:

Musil,J., Vanduchová, M. (eds.) Pocta Otovi Novotnému, CODEX 1998

Musil, J., Prášková, H., Faldyna, F. Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. Trestní právo, 2001, č. 3, s. 6-17

Musil, J. Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? Trestní právo, 2000, č. 7-8, s 2-10

Nováčková, S. Nový návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (a jeho srovnání s návrhem zákona, který byl v roce 2004 zamítnut). Trestněprávní revue, 2011, č.4, s.95

Pergl, R., Vidrna, J. „Akciová společnost, vstaňte a poslyšte rozsudek jménem republiky.“. Trestní právo, 2011, č.6, s.13

Prášková, H. Východiska budoucí právní úpravy správního trestání. Právní praxe, 1999, č. 6, s. 374-382, č.7. s. 447-456

Púry, F., Šámal, P. K diskuzi o trestní odpovědnosti fyzických osob jednajících za právnické osoby. Trestní právo, 1997, č.5, s. 9-14

Šámal, P. K trestněprávní odpovědnosti právnických osob. Bulletin advokacie, 2011, č.11, s.24

Šámal, P. K některým obecným otázkám trestní odpovědnosti právnických osob. In: Vanduchová, M., Hořák, J. (eds.) Na křižovatkách práva. Pocta Janu Musilovi k 70. Narozeninám. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 255

Šámal, P. K trestněprávní odpovědnosti právnických osob. Bulletin advokacie, 2011, č. 11, s.19-29

Teryngel, J. K trestní odpovědnosti právnických osob a osob za ně jednajících. Trestní právo, 1996, č.1, s. 15

Teryngel, J. Ještě k rozlišení odpovědnosti právnických a fyzických osob. Trestní právo, 1996, č.12, s.9

Vantuch, P. K návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Trestní právo, 2003, č. 10, s. 2-9

Vidrna, J. Dvě poznámky k trestní odpovědnosti právnických osob. Bulletin advokacie, 2012, č.10, s. 34

Vondruška, F. K návrhu zákona o trestní odpovědnosti a řízení proti nim. Právní rozhledy, 2011, č.13, s. 464

Internetové zdroje:

Bohuslav, L., Jaké zkušenosti mají s trestní odpovědností právnických osob některé státy EU?, dostupný na adrese: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-59952640-jake-zkusenosti-maji-s-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-nektere-staty-eu>

Koukal, P. Trestní odpovědnost obchodních společností v „roce jedna“ z pohledu compliance, dostupný na adrese: <http://www.epravo.cz/top/clanky/trestni-odpovednost-obchodnich-spolecnosti-v-roce-jedna-z-pohledu-compliance-88351.html>

Resolutions of the Congresses of the International Association of Penal Law (1926-2004), str. 19-20, dostupné na adrese: <http://www.penal.org/IMG/pdf/NEP21anglais.pdf>

Závodský, O. Tajuplná amnestie právnických osob, dostupný na adrese:
<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/ondrej-zavodsky.php?itemid=19781>

Soudní rozhodnutí:

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. ledna 2006, sp. zn. 5 As 4/2005, dostupný na adrese:
http://www.nssoud.cz/files/SOUDNI_VYKON/2005/0004_5As__0500092A_prevedeno.pdf

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. ledna 2010, sp. zn. 4 Tz 106/2009, dostupný na adrese:
[http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/37EAA7809A859E6BC1257A4E006A7FA7?openDocument&Highlight=0,](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/37EAA7809A859E6BC1257A4E006A7FA7?openDocument&Highlight=0)

Abstrakt

Účelem této práce je se s ohledem na název zabývat vybranými otázkami trestní odpovědnosti právnických osob, která byla v České republice po mnohaletých diskuzích nově zavedena počínaje rokem 2012. Je vedena snahou o podání systematického a aktuálního pohledu na celou oblast, zejména na některé její nejrozporuplnější části.

Text práce je koncepčně rozdělen na osm kapitol. První kapitolu tvoří stručný úvod.

Druhá kapitola je zaměřena na historický vývoj institutu odpovědnosti právnických osob a kolektivní odpovědnosti od nejstarších dob (starověku) až po vývoj posledních desetiletí v Evropě. Není vynechán ani podrobný vývoj systému trestání právnických osob v angloamerickém systému práva.

Třetí kapitola obsahuje stručný popis rozdílností v zahraničních úpravách evropských zemí a také rozlišení tří základních modelů úpravy trestní odpovědnosti právnických osob.

Cílem čtvrté kapitoly je výklad základních trestněprávních pojmů (trestní odpovědnost, trestný čin) ve světle nové úpravy zavedené zákonem č. 418/2011 Sb., která jejich obsah v některých ohledech rozšiřuje a mění.

Pátá kapitola se věnuje oblasti správního trestání právnických osob, která je úzce spojená s jejich trestněprávním sankcionováním. Obsahuje pohled na nedokonalou úpravu správních deliktů a ve své druhé části popisuje současný vztah správního práva trestního a trestního práva.

Šestou kapitolou shrnuji vývoj v České republice směřující k přijetí zákona č. 418/2011 Sb., včetně stručného pohledu na návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob z roku 2004.

Sedmá kapitola je kapitolou nejobsáhlejší, zabývá se hmotněprávní částí současné úpravy trestní odpovědnosti právnických osob obsažené v zákoně č. 418/2011 Sb. Je rozdělena na několik podkapitol, které postupně a systematicky sledují znění zákona. Cílem je vysvětlit nejdůležitější části právní úpravy a zdůraznit některé problémy konkrétního znění ustanovení zákona s ohledem na rozpory v odborné literatuře. Text této kapitoly obsahuje také návrhy de lege ferenda vztahující se k jednotlivým paragrafům.

Osmou kapitolou je výklad doplněn o některé zásadní aktuální otázky týkající se aplikace zákona č. 418/2011 Sb. a doporučení základních opatření právnických osob pro předcházení trestné činnosti. Kapitulu a celou práci uzavírá nezbytné shrnutí těch nejdůležitějších návrhů de lege ferenda.

Název práce v anglickém jazyce:

Issues of criminal liability of legal entities

Abstract

This thesis analyzes the most important issues of criminal liability of legal entities that was, after the complicated process of enactment of the act number 418/2011 Sb., recently established by the Czech law. This topic still causes discussions and its development is not at the end.

The thesis consists of eight chapters. The first chapter is a brief introduction to the structure of the text and contains defining of the basic aims of the study.

Chapter two describes historical development of the topic in Europe and also shows much easier acceptance of criminal liability of corporations in common law.

The third chapter compares different concepts of the topic established by several members of European union and characterises the modifications of this topic worldwide.

In chapter four is explored effect of the enactment of the criminal responsibility of legal entities on basic terms and principles of Czech criminal law.

Chapter five deals with imperfect form of administrative sanctioning of legal entities in Czech republic as one of the most important reasons of establishing their criminal liability. Part two of this chapter explains the distinctions between administrative and criminal ways of punishing illegal conduct of corporations.

The sixth chapter illustrates the process of enacting the act number 418/2011 Sb. as a result of broad expert and political discussion.

Chapter seven provides comprehensive description of present legislation of criminal liability of legal entities in Czech republic. It's divided to three subchapters in which sections of act are followed. This chapter focuses on controversies in expert opinions and also suggests some changes of legislation that should be passed in future.

Last chapter is composed of three subchapters which are devoted to current problems resulting from enacted legislation, such as enforcement of legislation or prevention of unlawful behavior of employees of corporations.

Klíčová slova:

Právnícké osoby

Trestní odpovědnost

Trestní právo

Key words:

Legal entities

Criminal liability

Criminal law